

Sofar, Moshe, 1762-1839

R. Simon

①

שאלות ותשובות

חתם סופר

למנוח ורבנו גדול מרבני שו"ת
רבי משה ביה"ד רבי שמואל סופר זצ"ל

חלק ששי

*

חלק שביעי

*

שיירי תשובות

*

המפתח הכללי

יצא לאור בס"ד ע"י המשרד

לית דניאל ביטון ס"ט

בעירקת ירושלים תשנ"א

שנת תשע"א לפ"ק

בסיוע מוסד המאו"ד הוצאת ספרים

ע"י תוכנית "אורות התשובה" וירושלים ת"ת

ענין כל תפארת - (נ"ז)

(דעת ספרים שמואל דב"ר

כנסת אשכנזי דאקטוא' 110 דקדוש)

ליקוטי שאלות ותשובות חתם סופר

חלק ששי

תשובה א

[התרת הרב קהל]

מכתבו הגיעני אודות קהל ספרדים שבעירו שהחרימו ביניהם בשנת תקנ"ג ששום אחד מהם לא יתפלל בבה"כ של קהל אשכנזים שבקהלתם, וגם אנשי קהל אשכנזים קבלו עליהם שלא יקראו לתורה לשום אחד מהספרדים שיכנס לבה"כ של אשכנזים להתפלל, ובתנאי שהספרדים ישאו חצוי בעול עם אשכנזים בהכנסת אורחים וצדקות לדרשנים וכדומה. והנה השתא הכא נפרצה ק"ק ספרדים במלואה בעו"ה ונשארו מעט מהרבה עד ממש אין להם מנין בבה"כ שלהם, והמעט שנשארו לא למדו בבית הספר דרך תפלת ספרדים ונזח להם יותר להתפלל בבה"כ האשכנזים, ובקשו לדעת היתר לחרם שקבלו עליהם ועל בניהם.

מתוך דברי מעלתו נראה שרצה להמציא להם קולות ב' שהן ד', א' שלא יכלו לקיים תנאם לישא חצי בעול נתינת צדקות הנ"ל, ב' שהבנים לא ידעו להתפלל כדרך הספרדים שהאבות לא החזיקו להם מלמד ספרדי, ג' שא"א להאבות לעשות הסכמה לחוב את בניהם אתריהם, ד' לו יהיה שחל על בניהם מ"מ יתירו החרם להם ע"י ג' הדיוטי של אשכנזים הולכים אחר הרוב, אלו הם דברי מעלתו וכוונתו, אעפ"י שאין זה לשונו.

אשיב על ראשון ראשון בעוה"י. מ"ש שלא יכלו לקיים תנאי נתינת הצדקות, אני לא ראיתי שום הנאי בחרמם של ספרדים כפי ההעתק ששלח לי מעלתו, כי הם הסכימו סתם, אך קהל אשכנזים קבלו על עצמם להחזיק ידי הסכמות הספרדים ושאם יבוא אחד מהספרדים לבה"כ אשכנזים שלא יקראו אותו לס"ת, וזה היה בתנאי אם ישלמו חצי משא הצדקות, אבל אם לא ישלמו פטורים האשכנזים מהחרם הנ"ל. והוי ס"ל למתקני החקנות או דמנודה

שאלה בקהילתינו דכאן היו, ויש בנמצא שני בתי כנסיות אחד של אשכנזים ואחד של ספרדים, ומקדם היתה מחלוקת גדולה בין קהל הספרדים, וברכות הימים כשעשו שלום ביניהם עמדו קהל הספרדים והטילו חרם ביניהם שלא ילך שום אחד מהם לבה"כ של אשכנזים. וזה גוף של החרם אשר מצאתי בתוך פנקס הקהל שלנו כהעתק הרצוף פה אות באות בלי חסר ויתור וזה העתקה.

הן היום הקריבו משפטן לפנינו קהל אשכנזים וקהל ספרדים הטילו חרם ביניהם שלא ילך אחד מבה"כ מהם לבה"כ של אשכנזים. וסברו יחידים ועברו על החרם. לכן באו עדה קדש ספרדים לפנינו בטענה והאריכו למעניתם. לכן יצא פס"ד מאתנו עפ"י דת תוה"ק שהחרם חל עליהם עד שישובו לבה"כ של ספרדים וכל א' מק"ק אשכנזים לא יתן לו שום מצוה ולא שום תשמיש קדושה כדין בר נידוי. ובאם יעמוד איש תקיף ויקרא אותו להעלות לתורה או יכבד לו שום מצוה, אזי יחול החרם עליו וכל ישראל נקיים. נגד זה התחייבו את עצמם קהל ספרדים להחזיק פלעטין, וליתן חצי הוצאה לצורכי אורחים ודרשנים, לכל ינתן מחצה מבה"כ של אשכנזים וחצי מבה"כ ספרדים. ואם יעברו קהל הנ"ל על תנאם אזי גם קהל השני רשאים לבטל תנאם. כל הנ"ל נעשה בפח"מ בביטול מודעה. ולראיה באנו עה"ח היום יום ב' לחדש אדר שנת [תקנ"ג לפ"ק. פה ק"ב הק' משה סג"ל חופ"ק ק"ב הק' וכו' הק' וכו'.

שלום רב להרב המופלא דיין מצוין בהלכה כש"ת מהו' משה דאמאן נ"י דינא רבא דק"ק קארלסבארג יע"א.

לעירו אינו מנודה לעיר אחרת, אלא א"כ כבר הכריזו עליו נידוי וחרם בעירו. אבל בעובר רק על גזירת חרמי קהלתו ולא הכריזו עדיין עליו שיהיה מוחרם, אין בני קהלה אחרת צריכין לחוש לזה. יעיי' בש"ע י"ד סי' של"ד סעיף כ' וסעיף כ"ב.

וא"כ זה הספרדי העובר על הסכמת קהלתו, ונכנס לתוך בה"כ אשכנזי, אעפ"י שעבר על חרם מ"מ לא היה מוחרם, ותו יכולין להעלותו לתורה, ע"כ הוסיפו האשכנזים להסכים ביניהם שיהיה נידון כמוחרם שלא לכבדו בשום תשמיש קדושה, וזה קבלו עליהם בתנאי שישלימו הספרדים חצי הוצאה הצדקות ובלעטין לאורחים, ואם יעברו התנאי אזי האשכנזים יכולין לקרותו לתורה. אבל הספרדי עצמו נידון עכ"פ כעוברי חרמי ציבור, שהרי לא היה שום תנאי בחרם והסכמה שלהם. ואם יכריזו עליו הספרדים שהוא מנודה ממילא הוא מנודה לאשכנזים, דמנודה לעיר ה"ל מנודה לעיר אחרת, אלא כל זמן שלא הכריזו עליו, נהי שהוא עברין ועובר חרם, כיון שאינו מוחרם יכולים האשכנזים להעלותו לתורה כיון שלא קיימו הספרדים תנאי שלהם.

ומ"מ נ"ל נהי שהאשכנזי אינו עובר על הסכמת קהלתו במה שקורא אותו לתורה, מ"מ מסייעים ידי עוברי עבירה הוי, שהרי הספרדי הזה עובר על חרמי קהלתו עכ"פ, וקריאתו בתורה נמי מצוה הבאה בעבירה היא, ור"א שחרר עבדו להשלימו לעשרה ופרך שם (ברכות מז, ב) מצוה הבאה בעבירה הוא, ומשני מצוה דרבים שאני, והיינו התם דלא היו שם עשרה ועיי' השחרור זיכה רבים, דבלעדי השחרור נתבטל קדושת השם בעשרה, אבל הכא מאי מצוה דרבים איכא וה"ל מצוה הבאה בעבירה. ואולי י"ל דכאן אין המצוה נעשית ע"י העבירה ולא עבירה ע"י המצוה, שא"נ לא יקראנו מ"מ כבר עבר על חרם בהתפללו ככה"כ

של אשכנזים מיד והעבירה כבר נעשית, והמצוה של קריאת התורה אינה תלויה בזה, וזה תליא בשיטת הראשונים בסוגיא דלולב הגזול^א.

ובלאה"נ נ"ל דמה שעברו על התנאי ולא החזיקו בלעטין ולא נתנו צדקות, היה רק מחמת אונס כי כטו ידם והקהלה נדלדלה והלכה, א"כ אונס רחמנא פטריה וזה הוא בודאי אונסא דלא שכיחא שיהי' ציבור מתים ומיעני ר"ל, ולא ה"ל לאתנויי דלא אסיקו אדעתו אונס כי האי, יעיי' בש"כ י"ד סי' דל"ב סק"כ וסק"ג וק"ל, ויעיי' בת"מ סי' כ"א, ובש"ך שם סק"ג במ"ש דאונסא רחמנא פטריה אמרינ', אבל לא רחמנא חיבייה יע"ש. יש לשדות נרגא בהנ"ל והארכתי בזה בתשובה אחרת. מ"מ הכא לא צריכנא לזה, דאנן סהדי ואומדנא דמוכת הוא דמעולם לא עלה על דעת המתקנים שיתנו הספרדים החצי אלא כשהם בשוה עם האשכנזים, או קרוב לזה, אבל אם יתמעטו איך אפשר שיבקשו מהם חצי עול הצדקות והמה מתי מעט.

ולא דמי להא דפ"ק דב"ב ח' ע"א האי דמי כלילא דשרו אטביריה וכו', ערקו פלגא שדיוה אפלגא, ערקו כולהו שדיוה אההוא כובס. א"כ ה"נ אע"ג דלא נשאר אלא מתי מספר נשדי העול על הנוותרים האלו. זה בורכא, התם אמר רבי ת"ח פטורים לגמרי וה"ל כעיר שאין בה אלא כובס א' וע"כ ישלם הוא כל המוטל על העיר. וה"נ אלו לא היו דרים בעיר אלא הספרדים הללו ונתמעטו, פשיטא שכל האורחים הבאים אל העיר אקרקפתא דהני גברי מונח לתת להם כפי יכולתם, אבל השתא שגם האשכנזים דרין בה ומצות עשה של צדקה מוטל על כל ישראל בשוה, ואפי' יד כל קהלה מהם לבד משגת לפרנס כל העניים הבאים, מ"מ אינם מחויבים ליתן אלא לפי ערך המגיע, ומח"ת להטיל דוקא על הספרדים המועטים חצי ההוצאה. אע"כ אז בשעת התקנה היו ב' קהלות קרובים להיות שוה

תשובה א

א. התת"ס בח' לפרק לולב הגזול ל, א ד"ה משום הביא בזה פלוגתא דר"י ור"ת. ושמדברי תוס' שם ד"ה מיטוב מכואר הדיכא דהמצוה לא באה מחמת העבירה ל"א דהוי מצוהבב"ע והביא בן מירושלמי שבת ס"ז פ"ג האורג (פ"ג ח"ג) שהמציא מרח"י לרה"ר יצא ד"ח מצוה, ע"ש. ועיי' שיידי קרבן שם שאנ"א סי' צ"ט והק' יקרב הלי' פסת סי' הנד' סק"ה. וראה גם בשו"ת תורת חסד ח"א סי' לא בארובה ובשו"ת בנין ציון ח"א סי' מא.
ב. ראה שו"ת חת"ס ח"מ סי' א ובח' חת"ס ח"מ סי' כא לש"ך סק"ג: עיין היטב בב"י יו"ד סי' רלו סק"ג ובנקד"כ שם, ובשו"ת חת"ס ח"מ סי' א הארכתי בזה. ועיין אבני מלואים ריש סי' לא דלא בב"ש ובית מאיר שם עיי"ש היטב. וכ"כ מל"מ פ"א מהלכות מכירה ה"א לחלק בין נישול התנאי מחמת אונס דמינה מירי הבא בש"ע ובין קיום התנאי מחמת אונס והנה אמת נכון. וראה עוד בח' חת"ס כתובות ב, ב ובמהדו"ק שם ולעיל בחלק ח"מ סי' קלא. ועיי' דיות נדרים סי' רלו ביד שאול סק"ד שו"ת חקרי לב (עמ' שעה) חו"מ סי' צ' (ח"ח במהדורת "מכון המאיר") ובקריית מלך רב ה"ל מכירה שם.

בשוה ומן הדין שמהכנס המחצה, אבל גם דעתם ד לפי ערך. וא"כ מכל זה אינו אשכנזים מחרמם שלא יה להספרדי הנכנס לבה"כ ע ומכ"ש שהספרדי בעצמו ועל השני שלא למדום אג הנה פשוט אם יתבני וקדיש וקדושה פשוט שאין משחרר עבדו שהוא עובר שחררו ר"א משום מצוה צוחו בי קמאי דבעידנא דו מקיים עשה דתפלה ואפ"ו ועמג"א סי' צ' (סי' לז). כ"י ההסכמה בתפלה או מקיים דמותרין לכנוס לבה"כ בעשרה עד ימצא מקום שיכולים להתפלל על דו למקומם, כי מטעם הנ"ל ר"ל עשה דרבים דוחה החו כל דליכא תו עשה דרבים זה ענין לנדר שהותר מקצח בסוגיא דנדרים כ"ה ע"ב ס וסי' רל"ב ס
הנה כל זה כתבתי לפמ" להתפלל ספרדי, אב זה מאי קאמר, אם בנוו הספרדים לאשכנזים מאי ז שלמדו לקרות לשון עברי נ נוסח זה כמו זה, ופשוט ש שלהם בשום אופן כמ"ש כשיתפללו בבה"כ אשכנזים כנוסח ספרדי שלהם, בוד ספרדים שדעתם לקבוע דיו קהל אשכנזי או בהיפוך, ו למקומם ומנהגם הראשון לחזור שאפי' כקולי מקום ועוד הכא אלו היו קובעין לא היו רשאים להתפלל :

ג. כמנ"א שם ליהא סלוב מזה. ו מש"כ טאן דממקום מצוה חו דרבים דחו ל"ת דיהוד אף שלא בו ביד אליעזר יו"ד דין גדלות אית ד. בתנחות חת"ס א"ח בדפוסי ד שצריכה להיות בנייה אחרת

בשוה ומן הדין שמהכנסת כל בית הכנסת יותן המחצה, אבל גם דעתם היה שאם יתמעטו שיתנו לפי ערך. וא"כ מכל זה אינו רואה שום פיטור לקהל אשכנזים מתרמם שלא יהיו רשאים לקרות לתורה להספרדי הנכנס לבה"כ של אשכנזים בלא רשות. ומכ"ש שהספרדי בעצמו חרמו כרוך על עקבו.

ועל השני שלא למרום אבותם דרך תפלה ספרדים. הנה פשוט אם יתבטלו עיני מתפלת ציבור וקדיש וקדושה פשוט שאין כאן חרם והסכמה. דהרי משחרר עבדו שהוא עובר על מ"ע דאורייתא, מ"מ שחררו ר"א משום מצוה דרבים. והתם נמי כבר צוחו בי קמאי דבעידנא דמעיקר עשה דשחרור לא מקיים עשה התפלה ואפ"ה שחררו למצוה דרבים, ועמ"ג"א סי' צ' (סי"ק ל'). כ"ש הכא דבעידנא דמעיקרה ההסכמה בתפלה אז מקיים עשה דרבים, א"כ פשוט דמותרין לכנוס לבה"כ של אשכנזים להתפלל בעשרה עד ימצא מקום להם שיזדמן להם מנין שיכולים להתפלל על דרך ספרדים שאז יתורו למקומם, כי מטעם הנ"ל הוא דחוי ולא הותרה, ו"ל עשה דרבים דוחה החרם ולא הותר החרם. ע"כ כל דליכא הו עשה דרבים חוזר החרם לאיתנו, ואין זה ענין לגדר שהותר מקצתו הותר כלו כמובן למעין בסוגיא דנדרים כ"ה ע"ב ובש"ע יור"ד רס"י רכ"ט וס"י רל"ב סעיף ד' ח'.

הנה כל זה כתבתי לפמ"ש מעלתו שאינם יכולים להתפלל ספרדית, אבל אין מקום בראש לסבול זה מאי קאמר, אם בנוסח שינוי התפלה שבין הספרדים לאשכנזים מאי אינו יכול שייך כאן, כיון שלמדו לקרות לשון עברי בדפוס הסידורים, כך להם נוסח זה כמו זה, ופשוט שאינם רשאים לשנות נוסח שלהם בשום אופן כמ"ש מג"א רס"י ס"ח. וגם כשיתפללו בבה"כ אשכנזים באקראי צריכים להתפלל כנוסח ספרדי שלהם, בודאי יחיד או אפי' צבור ספרדים שדעתם לקבוע דירתם או כנסת שלהם אצל קהל אשכנזי או בהיפוך, ואין דעתם לחזור לעולם למקומם ומנהגם הראשון, ה"ל כמו שאין דעתו לחזור שאפי' בקולי מקום שהלך לשם יכול לנהוג. ועוד הכא אלו היו קובעים עצמם בבה"כ אשכנזים לא היו רשאים להתפלל בנוסח שלהם משום לא

תתגודדו, דכיון שנעשה קהלה אחת בבה"כ אחד, ה"ל ב"ד אחד בעיר אחת דאיכא משום לא תתגודדו דאפי' במנהג בעלמא שייך לא תתגודדו, כמ"ש מג"א סי' הצ"ג (סי"ק ו) וראייתו מהר"ף דלא מייתי שינויי דש"ס (יבמות יג, ב), אמרת לי מנהגא, היא ראייה נכונה, האמנם מה דמייתי מתוס' פסחים י"ד (ע"א ד"ה שה) אינו ראייה ודחי ליה בתשו' מעיל צדקה סי' מ"ט דהתם משום דמלאכה הוי פרהסיא ואיכא משום מחלוקות. ובגליון ש"ע שלי כתבתי דטעמא דירושלמי התם (פסחים פ"א ה"ה) מדינא, היכי דכל ישראל מקובצים גז"ה הוא דאין לשנות בשום דבר דכתיב (שופטים כ, יא) כל הקהל כאחד חברים כדילפינן שילחי חגיגה כ"ו ע"א, ואין מזה ראייה לדידן, אבל מהר"ף והרא"ש (יבמות פ"א סי' ט) הוי ראייה גמורה דאפי' במנהגא שייך לא תתגודדו, אך כל זה בקביעות אבל באיקראי לא.

ובנידון שלפנינו אלו היו יכולים לעקור מנהגם לגמרי ולהיות לעם אחד עם האשכנזים הוי כאין דעתו לחזור, אך זה א"א מחמת החרם, וא"כ אסורים לשנות נוסחא שלהם, ומ"מ הואיל ואינו אלא באיקראי עד שיזדמן להם מנין מותרים, דבאיקראי לא שייך ל"ת כמ"ש ג"כ פרי מגדים שם (יור"ד סק"ו) אבל אם יהיה להם מנין בבה"כ שלהם לא ידעתי המציאות לומר שלא יכלו להתפלל ספרדית. ואם אולי כחמת נקודות וטעמים שהספרדים מדקדקים בהם יותר מהאשכנזים אין בזה קפידא כל כך להתיר חרם בשביל זה כמובן.

ונבוא אל השלישית, אם האבות יכולים לעשות הסכמה בחרם על בניהם אחריהם, כבר כתב רמב"ן במשפטו החרם, ומייתי ליה הריב"ש בתשו' סי' שצ"ט אשר זה לשונו כל בני העיר בכלל תקנתם ואפי' הנולדים לאחר מכן, שהרי הציבור יכולים לעשות תקנה עליהם ועל זרעם אחריהם כמו שמיצינו בפלגש בגבעה (שופטים כא, א) שלפי שנשבעו איש ממנו לא יתן (את) בתו לבנימין לאשה נאסרו הדור ההוא, והיו אסורים כל הדורות עד שהוצרכו לדרוש ממנו ולא מבנינו כמפורש פ' יש נוחלין (כ"ב קטא, א) הא אם אמרו ממנו ומבנינו, או שאמרו סתם, היה

ג. כמ"א שם ליתא כלום מזה דק הביא פירושיו של הרא"ש ברוביה שם הא"ל עשה דרבים דנקדשתו על לוחות עשה דוחה א"ל מ"ל כן דמסקים מצוה דרבים לא בעינן בעיניה, כן מביאר בגמ"א ב"ו תמו סק"ב שהביא מ"כ"ל ב"ו ר"ד משב ר"ה דעשה דרבים הו"ל דחיד אף שלא בעיניה, ועי' שו"ת רע"א ב"ה"ל ב"ו קמ"ו (ה"ג במהדורת 'מכון המא"ר' עמ' שא) ובהערה שם. ובאריכות ב"ד אייזער יור"ד דין ע"ל"ת א"ת א.
ד. בתורת חת"ס א"ל ב"דפ"טו השי"ע שרפנינו דתא, ויזכר גם להלן ב"ו ע"י (פג). וא"כ הו"ל דין מיוחד בירושלים כמא עם ישראל לשם שעיבת לוחות בניהם אחרות משעמ"ת דא רבב של מחלוקת, ועי' ד"ה חת"ס פסחים שם.

5

החרם על הדורות הבאים. וכתב רמב"ן במשפטי החרם שלו שכן הדין בכל קבלת הרבים שחלו עליהם ועל זרעם, כדאשכחן בקבלת התורה וכן במגילה ובצומות. ולא עוד אלא אפי' בדברים שלא קבלו עליהם בני העיר בהסכמה, אלא שנהגו כן מעצמם לעשות גדר וסייג לתורה, אף הבנים חייבים באותו הגדר כדאמרינן פרק מקום שנהגו גבי בני בישן (פסחים נ. ב. כו.) עוד האריך הריב"ש שם.

ופשוט כיון שנראה לדורות הראשונים שיהיה תקנה זו זכות אפי' ישתלשל ממנה קצת חוב אח"כ לקטנים ולדורות הבאים, אע"ג דאי מהטעם זכיה ושליחות הוא אחרת עלה לא היו יכולים הראשונים לעשות שלוחם של קטנים על כרחם אם נשתלשל מהם קצת חוב כדמסיק תוס' כתובות דף י"א ע"א סוף ד"ה מטבילין יע"ש. ברם הכא מטעם אפוטרופס אתאינן עלה; שכל קהל וב"ד בעירם הוא מן התורה כאפוטרופסים על הקטנים והבאים אחריהם, כדילפינן רפ"ב דקידושין (מב. א) מדכתיב נשיא אחד למטה ורשאיין לחוב קצת ע"מ לזכות כמבואר שם, וכ"כ בזה בנה"כ סי' ש"ה, והשיג על התוס' הנ"ל. ברם השגתו נ"ל ליישב דתינת ב"ד של ישראל על קטני ישראל אבל בכתוב י"א ע"א מיירי ב"ד של ישראל יקבלו קטני אומות העולם נכרים לגרים, מי שם אותו אפוטרופסים על עם אחר, ואפי' נשיא של מטה ראובן אינו יכול על קטני בני שמעון כדכתיב נשיא אחד למטה ומכ"ש שאינם אפוטרופסים על קטני אומה אחרת אם לא מטעם זכיה ושליחות ויפה כתבו תוס' דלא כנה"כ, אבל בנידון שלפנינו פשיטא שהסכמת הקדמונים חל על זרעם בלי ספק. **והרביעי** שיתירו להם בחרטה ע"י שלשה כהיתר חרמות ושבועות. דבר זה במחלוקת שנוי בפר"ח א"ח כמנהגי איסור שלו אות שמיני (כתב) סברת רשד"ם (יור"ד סי' כ) דאין להתיר להבנים קבלת אבותיהם ע"י שום פתח וחרטה, דוקא להאבות עצמם שייך חרטה, אבל ההסכמה שחל על הבנים

בעל כרחם, לא שייך להתיר ע"י חרטה. ובתשובה אחרת הארכתי ועשיתי סיג לדבריו ודחיתי מעליו דברי פר"ח מהירושלמי בפ' מקום שנהגו (ה"א), ואין כאן מקום להאריך, כי לכאורה אם כל הקהל מסכימים לבטל ההסכמה ולהתיר החרם נותר ע"י הבנים בלא חרטה, כמ"ש רא"ש בתשו' כלל ה' סי' ד', ופסק כן בש"ע י"ד סי' רכ"ח סעיף ל"א ויעיי' סל"ה ורובא ככולהו.

אלא שאנו מסתפק בענין שלפנינו דוקא אי איכא כאן קהל אפי' איננו גדול כקהל הראשון בעלי התקנה שמה שפיר אנן סהדי כי כל התקנות והרמי הקהלה מעיקרא הכי נתקנו שברצון רוב הקהל יתבטל התקנה והחרם, ואין להשגיח אם המבטלים הם כמו המתקנים בחכמה ומנין. אבל הכא שאין כאן קהל כלל, כי בעו"ה נתמעטו עד שלא נשאר עשרה נושאי עול מס כפי משמעות מכתבו דמעלתו, א"כ אין כאן קהל שיתירו לעצמם. אמנם אם לא נשאר עשרה בני הורין גדולים א"כ אין כאן קהל בכה"כ דאין קהל פחות מעשרה כמ"ש רש"י ותוס' בכתוב ד' ע"ב ד"ה במקהלות, א"כ י"ל כיון דכתיב בלשון התקנה לפי העתקת מעלתו קהל ספרדים, ואם אין כאן עשרה בכה"כ אין כאן קהל ואיננו יוצא מקהל ספרדים לקהל אשכנזים כי קהל אין כאן, כי לענין קדושת בה"כ כל בי עשרה מיקרי קהל דוגמא לדבר פ' י"ג קכ"א (ע"א) מאי דרוש ממנו ולא מבנינו, ה"נ מבה"כ של קהל ספרדים ולא מבה"כ של יחידי ספרדים. וכן לשון בית הכנסת היינו של רבים אבל של יחידים לית ביה קדושה כמבואר במגילה דף כ"ז ע"ב יעיי"ש.

ואם יש כאן עשרה ספרדים גדולים בני חורין הבאים למנין, חל עליהם חרם הקדמונים שלא יפרד אחד מהם לכה"כ של אשכנזים, וכיון שאין כאן עשרה בעלי בתים נושאים בעול לא מיקרי קהל לענין ביטול ההסכמה ואינם יכולים לבטל ההסכמה. אכן

ה. ויעיי' בשו"ת הריב"ש סי' רמט, שו"ת רשב"א ה"ג סי' קנב שו"ת הרא"ש כלל ה' סי' ה, מנחת חינוך מציה תמו מכן המתברר מ"ש"כ בזה, ובשו"ע יור"ד סי' רנב סעי' לה. ור' שו"ת חת"ם לעיל יור"ד סי' רנב.
ו. גדר זה מבואר בשו"ת הרשב"א ה"ה סי' קה (ליוורנו תקפ"ה) וז"ל: ומ"מ אם איתם היחידים הם טובי העיר שהעמידו אותם הצבור עליהם על עניני הצבור מה שעשו עשו לפי שהן האפ"טרויפין ופרנסים שהעמידו עליהם והם מסכימים מן הסתם וכו'. וכ"כ הרשב"א בח"ג סי' תמג: עניני הקהל מסורים הם לגדולים ולמקצת מן הקהל שהם כאפוטרופסים לשאר אהיהם שבמקומם. וראה מ"ש"כ הרשב"א בטעם הדבר לעיל ט"ו סי' תג. אולם ברוב"ש סי' רמט מבואר שלענין חרם בני העיר הם בב"ד הגדול. ועיי' שו"ת תשב"ן ח"א סי' קנב.
ז. ראה מה שארריך רבני בזה לעיל בחלק יור"ד סי' רנב וכו' לנדרים לו, ב.
ח. מאי דפשיטא ליה לחת"ם החתרת חרמי צבור דמי להתיר שבועת, יש להתיר שברב זה נחלקו גדולי הראשונים, ר' בארובה במשפט החרם לתרומתן שנחלק בזה עם הר"ף בתשובה סי' רפא. ועיי' שו"ת ריב"ש סי' קנב וסי' רמב.

אם יש כאן עשרה בעלי בת עפ"י רובם ולהעשות עם לגמרי כמו שאין דעתו ל עשרה למנין בכה"כ התקנ וטוב שלעולם יתפללו בכו אשכנזי והיו לעם אחד. אך גדולים בני חורין הבאים בעלי סכום נושאים בעול הקדמונים כרוך בעקבותם ימצא מנין בכה"כ לקדיש באיקראי לכה"כ אשכנזים י

שלום ליי"נ תלמידי צמידיו ו ושנון כמהו' ברוך נ"י. ע"ד הכובעים הקלועים, נקבים, והשערות יו שפיר דמי להתפלל בהם, ראע

גם בזה כיון יפה כבוד מעט והמורה הציץ בין הו בתה"ד מקור הדין סי' יו הזכרת השם בכובעים הקל המדיר (כתובות עב, א) דכיכ סמך מה"ת, ואפ"ה סגי ב חלול בכמה מקומות שאינו של קש שהן קלועים יפה להתיר דומיא דקלתה שהוא ומ"מ היה עדיין אפשר לפ שאין הפרוץ מרובד עומד אבל הני דידן דשכיחז העומד, ולבוד לא אמרינן כסברת רש"י ותו' בפ"ק דש וה"ל כולו פרוץ. אבל לא נ בהני מילי. והנה ת"ה הני

א. וכן נפסק בש"ע או"ח סי' צא ב
ב. אינו מוכן רשב"ה של יורה דעה ד"ה.
ג. כ"כ התה"ד שם: אבל איסור נל

6

אם יש כאן עשרה בעלי בתים יכולים לבטל ההסכמה עפ"י רובם ולהעשות עם אחד עם קהל אשכנזים לגמרי כמי שאין דעתו לחזור, ואם אין כאן אפי' עשרה למנין בבה"כ התקנה כמילא בטלה מעיקרא. וטוב שלעולם יהפללו בבה"כ שלהם על דרך זמנהג אשכנזי והיו לעם אחד. אך אם נמצאו ביניהם עשרה גדולים בני הורין הבאים להצטרף למנין, ועשרה בעלי סכום נושאים בעול אין כאן, א"כ ע"כ חרם הקדמונים כרוך בעקבותם, ובודאי כל פעם שלא ימצא מנין בבה"כ לקריש וקדושה, יכולים לילך באיקראי לבה"כ אשכנזים שלא יתבטל מצוה הרבים.

וטוב שהאשכנזים יגמלו חסד עם מקדש מעט שלא יתבטל התמיד וילכו לבה"כ שלהם, ואי לא יעשה כן, יכולים הספרדים להתפלל בבה"כ של אשכנזים עד שיבואו לביתם מנין שלהם ויחזרו לבה"כ שלהם כיון שיש ביניהם עכ"פ עשרה גדולים לא נתבטל החרם אע"ג שאינם בביתם כנלע"ד.
וה' יגדר פרצת עמו ברחמי ה' אלקי אבותיכם יוסף עליכם ככם אלף פעמים ויברך אתכם כאשר דבר לכם.
הכ"ד הבעת"ה פ"ב נגהי ליום ה' י"ג א"ר תקעח"ל משה"ק סופר מפפ"ד.

תשובה ב

[כיסוי הראש בכובע מנוקב]

שלום ליו"נ תלמידי צמידי וחביבי הרב המופ' החרון ושונן כמהו' ברוך נ"י.
ע"ד הכובעים הקלועים, העשויים כשכבה נקבים נקבים, והשערות יוצאים מכין הנקבים, אי שפיר דמי להתפלל בהם, או איכא למיחש לגילוי ראש.

דאשה, וכשמע דשבכה דידהו נקוב טובא כמשמע ממתני' דכלי' פכ"ה משנה ט"ז דבשבכה של זקנה אינה טמאה מדרס, ופי' רמב"ם ומייתי לי' בתוי"ט דאינה ראוי לכושב לגדל נקבים, ובנס' שבת ר"פ בכה אשה (ט, א) ולא (בסנביטי) [בסרביטין] בזמן שאינן תפורי', פירש"י עם השבכה, אבל תפורי' ליכא למיחש לאחזוי שאינה נוטלת השבכה מראשה כר"ה שתגלה כל שעה עכ"ל. משמע בשבכה עצמה תלך לר"ה אע"ג שהיא נקובה נקבים גדולים, וה"ה ומכ"ש לענין הזכרת השם.

גם כזה כיון יפה כבוד מעלתו דליכא למיחש למודי, והמורה הציץ בין החרכים ולא ראה בפנים בתה"ד מקור הדין סי' יו"ד דמייתי ראייה להתיר הזכרת השם בכובעים הקלועים מקט"א, ומייתי מפ' המדיר (כתובות עב, א) דכיוסוי ראש דאשה שיש לה סמך מה"ת, ואפ"ה סגי בקלתה וכתב שם שהוא חלול בכמה מקומות שאינו קלוע יפה. וכ"ש כובעים של קש שהן קלועים יפה יע"ש. א"כ הרי להדיא להתיר דומיא דקלתה שהוא חלול ואינו קלועה יפה.

והנה עיקור כיסוי הראש הוא להורות כניעה, וכתיב בישעי' ז' פסוק ג' אל מסילת שדה כובס ופירש"י רבותינו דרשו נכנע אחז מפני ישעי' ושם על ראשו אוכלי דקצרי וכפה עליו כלי מנוקב של כובסים שמזלפין בו מים על הבגדים עכ"ל.

ומ"מ היה עדיין אפשר לפקפק ולומר התם בנקבים שאין הפרוץ מרובה על העומד וה"ל כולו עומד אבל הני דידן דשכיחא השתא פרוץ מרובה על העומד, ולבוד לא אמרינן אלא במידי דמחיצות כסברת רש"י ותו' בפ"ק דשבת בסוגי' דכוורת (ה, א) וה"ל כולו פרוץ. אבל לא נ"ל להמציא חומרא כ"כ בהני מילי. והנה ת"ה הנ"ל מייתי ראייה מקלתא

משמע בשימת על הראש כלי כזה שפיר דמי לאחזוי' כניעה. ומיהו בסנהדרין ק"ד פירש"י קצת בענין אחר ודבריו שם תמוהים קצת. ועל ראייה אחרונה הלז יש לפקפק קצת, מ"מ נלע"ד עיקור להתיר להזכיר השם ולהתפלל בכובע העשויה כשבכה על הראש.

תשובה ב

א. יכן נפסק בש"ע א"ה סי' נא פ"ה ד' עפ"י תה"ה ועי' באור הגר"א שם סק"ה שתיבא ראייה לדון זה מתיספתא ברביית פ"ב ה"ה.
ב. אינו מיכן דשבכה של ילדה טמאה מדרס משום שהיא דקה נקבוב, ונ"ל דרש"י לא מירוי משבכה זו ועי' דב"ב ח"א סי' קכר שתיבא ד"ה.
ג. כ"ס תה"ה ע"ב אבל איסור גמ' ראש דחבא משום קלות ראש כלפי שמיא דמזכר שם ב"ה שלא באימה וכו'.

7

דע"כ מל"ה קענדי, מה שאין כן מי שמסתפר בימי ספירה קונסין אמו: **7** **בבבבב** עיין מ"א. דע כי לא מתגודדו הוה דין מורה, כי הכסף משנה בהלכות עכו"ם פרק י"ג הלכה י"ד הולך למתן דמשום הכי לוקח על הגדידה דלאו מפורש, משמע דאגודות נמי ככלל הללו. וכן נזכר דה"מ ו"ל נמי פסק "כרנב" ציננות י"ד א' דווקא בית דין אחד צעיר אחת פלג מורין כן ופלג מורין צהיפון אסור. ועיין לחם משנה שם ויפרי חדש [ספ"ק א"ג]. ומכל מקום יש לראות הא דמצינן בסמ"ח [ספ"ק ד ומ"א ס"ק ח] א"ס דעמו לחזור שרי בנעשה, ואף פרהסיא לא אסור אלא מפני המחלוקת, דרנבן, לא מן התורה מלא מתגודדו, אלא על כרחך הווליא ובאקראי ולפי שעה הוא כאלן לא שייך אגודות, ומגילה דהוצרכו למתן דכפרים כו', היינו דהוה כמו קבוע, שכל שנה צלו לעירות כו'. וא"כ הא דירושלמי פרק קמ"א דפסחים [הלכה ה'] שהצילו המוספות פסחים י"ד א' דירושלים מקום שנהגו שלא לעשות מלאכה בערב פסח, אין הטעם משום אגודות, לפי שעה הוה, אלא מפני המחלוקת דלא ליהי' לאגודות, ויש לישב. כה שמענ המ"א נענין מרי חומרי דסחרי אהרדי, הנה צראש השנה צדק י"ד ב' רש"י ד"ה מקולי, פירש דווקא צהררה וגולגולת, דלכיה שמאי חוליא א' שחשק מטמא, ובערפיה כחשק חוליא א' כשירה, ולכיה הלל הוה צהיפון, כוה כשאוות חרי חומרי, מטמא כחשק חוליא א' ויטריף כחשק חוליא א', הוה כסיל שאינו יודע להבחין על מי לסמוך, והאוחז בני קולות הוה רשע, שמתני אהרדי והוה מיקל בשמיאן. אבל ב' מחלוקה שאין שייכות זה לזה, אין כאן רשע כשאוות ב' קולות ולא כסיל כשאוות ב' מומרות, דבהא סבר כמאן הוה כסיל, שהרי כמז שאין לו לל' להסמיך כו'. אבל המוספות ד"ה הכסיל כמזו כל שעושה מתמח ספק שאינו יודע כמאן הלכתא לא הוה כסיל, ומלת "אפילו" שכתבו המוספות קשה להבין, ויכרך לדחוק דהכי קאמר, "אפילו" נמקום אע"פ, שידוע ומתמיר הוה כסיל, אבל כשספק הלכה כמאן לא הוה כסיל, ומה שכתב המ"א היכא "דודא"י" סחרי הוה כסיל, דמיינן כהוה דחולין מ"ג ב' הוה חורא דלחמיל שמיטה בחורבן משום ונמריה במקום שמיטה, דערפיה רבא מטעם חומריה דרב דחורבן נקובטו נמשהו, ואע"ג לרב חורבן מקום שמיטה, שמה הלכה כשמואל חורבן לאו מקום שמיטה, ואף לשמואל חורבן צרוני, שמה צהא כרב, על זה אמר דודא"י חורא ממה נפשך שרי לרב ישמואל, דאין לומר דנקיט חומרי רב ישמואל, דהא אי חורבן נמשהו על כרחך מטעם דהוה מקום שמיטה למה דסלקא דעתך מעיקרא, משום הכי אמר דלשם דמי חורא. מה שאין כן הוה דעירובין דף ו' [ע"ג] מני עקום דרמי חומרא דרב ושמואל וארצך דלמות, ואע"פ דמני זו בין לרב ושמואל צהררה הפחת סני, לרב דלמר חורמו נמפולש הא פסק כהנא קמא דמפולש די צהררה הפחת, ולשמואל מני עקום לאו כמפולש, מכל מקום שמה הלכה כרב דהוה מפולש ומפולש כרי דלמות, וכהאי גוונא לא הוה נמושן הולך, וע"ש. ויש לי קצת הרהורי דברים, אמרתי אבאראם צהררה השם שחברך. דע דהרשב"א ו"ל צד' שיעות כחולין (מ"ג) [מד] [ע"א ד"ה אלא] סיים ח"ל דווקא כעין מחלוקת בית שמאי וביה הלל, אבל במלמא דלמר לחומרא ולמר

מותר מכאן ואילך. וזה דעת המחבר בסעיף א' וסעיף ב'. ומה שהגיה הר"ב והוא הדין לישא אשה מותר מ"ג ואילך, היינו לדעת המחבר, אבל מנהיגו אינו כן, וכמו שכתב המ"א אות ב', ויבואר לקמן א"י"ה. ומכל מקום הלשון שכתבו הטור ושו"ע שאז פסקו מלמות, איום ל"ד קאי, דל"ד שלימים מתו, וכאמור. ולפי זה אין ליום ל"ג בעומר שום מעלה, ואפשר דמכל מקום ביום ל"ד מתו רק מייעוט, ופסקו מלמות בחצי יום, ודווקא. השיטה הב' היא מה שאומרים בשם התוספות דתלמידי ר' עקיבא מתו ל"ג יום שלימים, דהיינו ביום שאין אומרים החנה לא מתו, א"כ כשתוציא שבעה ימי הפסח, דהיינו מיום שני של פסח, ועוד ששה שבתות וב' ימים ראש חדש אייר ויום א' ראש חדש סיון שלא מתו, א"כ הרי נשארו ל"ג שלימים שמתו, ולפי זה מתו עד עצרת, וא"כ לפי זה יש שני מנהגים. א', שאין מסתפרין מפסח עד יום ל"ג בבוקר, כי יום ל"ג בעומר בבוקר אין סימן על שפסקו מלמות בו ביום, דהוה אינו אלא סימן על מנין הימים שמתו, דהיינו שמתו ל"ג שלימים, ומתאבלין ל"ג יום מפסח עד ל"ג, ומקצת היום ככולו ומסתפרין ביום ל"ג עצמו, ומשם ואילך מותר להסתפר ולישא אשה. ויש אומרים להיפך, דהיינו עד ראש חדש וראש חדש כולל מסתפרין, ונמצא מיום שני של פסח עד יום ב' דראש חדש אייר יש ששה עשר יום, ונגד זה מהאבלין עד שבועות. ובין למנהג א' ובין למנהג ב' מתאבלין ל"ג יום, והיינו בל"ג בעומר מסתפרין אף למנהג שני, דמקצת היום ככולו. ואולי יש איזה טעם דבחרו דווקא ביום ל"ג בעומר דווקא להסתפר בו ולומר מקצת היום ככולו למנהג שני. השיטה (הב') [הג"ק] היא כמו שכתבתי בשם התוספות, דל"ג יום מתו, וא"כ ביום שאין אומרים החנה לא מתו, וא"כ מסתפרין בשני ימים דראש חדש אייר ויום א' של ראש חדש סיון, דבאותן הימים לא מתו, אבל שאר כל הימים נוהגים איסור. ולפי זה אותן המותרים להסתפר בחול המועד כבסימן תקל"א [ספ"ק ח]. י"ל הוא הדין בחול המועד פסח בספירה שרי, הא לא הכי י"ל תרין איסורין רביעי עליה (ומיהו כימי הפסח בחול גמור י"ל דלא עדיף מחול המועד). אמנם אותן שמסתפרים מ"ג בעומר ואילך וגם בראש חדש אייר מסתפרין, טעות בידם, דליכא ל"ג יום, והוה שכתב המחבר בסעיף ג' שטעות הוא בידם, וכאמור, ודברי ה"ט שכתב לדידן דלא נהגו איסור רק עד ל"ג שאז פסקו מלמות, קשה קשה, דכיום ל"ד נמי מתו בבוקר כמו שכתבתי לדעת המחבר. גם מה שכתב [הג"ק] "ממילא" לדידן כל יום ל"ב אסור ותו לא, קשה קצת (מה ענין זה לזה), דלדידן משמע דמפסח עד עצרת נוהגין איסור, רק ביום ל"ג גופא מקילין, ועיין מה שכתב במ"א אות ה', ואי"ה באות [ב] "יבואר עוד, יע"ש: (ב) **ואותן**, עיין ט"ז. מה שכתב דבל"ג פסקה המיתה לגמרי, והוא דעת המחבר, קשה קצת כמו שכתבתי באות א' דכיום ל"ד נמי מתו, ולדידהו אסור להסתפר עד יום ל"ד בבוקר, כמו שכתב המחבר להדיא [סעיף ז]. ואי לומר למה שכתב הר"ב סעיף ג' ולאיתן שמסתפרין מיום

הק יע"ב

מה שכתבתי בסימן תס"ח [ס"ק טז]: **[יא]** שאין צהיג היתר בשתייהן, אבל אם נוהג איסור בשתייהן לא הוה ככסיל בחושך הולך.

[י] מקצת מנהג זה ובקצת מנהג זה. עיין במ"א [ס"ק ו] שהארץ בסוגיא דיבמות בחילוק דינים שלא תעשה אגודות אגודות. ועיין

באר

דעם אייר, ונראהו של ימי הגולה אמרין מקלח היום כסיל, וכן משמע במהרי"ל, ע"כ. ע"ש. האר"י ושער הבונוט. ענין ספידת העומר הרוש ב' לא היה מסתפר עד עצרת מפסח: (ט) **בבבבב**. פירוש, שמקלח בני אלס לא ינהגו כן ומקלח כן, דהוה לא מתגודדו. ועיין מ"א [כ"ק ו] שהארץ כסוינא

הגדוהו **רע"א**

ביאור הגר"א

כי ל"ג אינו להפסקה, אלא לאותן ימים שאין אומרים חתנו, ד' ימי הפסח ד' שבתות וג' ימים ראש חדש. ויש אומרים עד ראש חדש אייר תקח כמנין הימים, נשארו ל"ג ימים. ועיין ט"ז ס"ק א' ב' ומ"א ס"ק ה': [יד] ולא ינהגו יבמות י"ד א': [טז] יב' שכן. פרק א' דעירובין [ו]. בן מקולי בית שמאי ומקולי ביה הלל כו':

הצג (א) ופניו צהיג. **להסתפר מ"ג בעומר ואילך**. אכל ששלמו חבילות שלשים ניס ל"ד בעומר, עיין חסונות דנר משה [א"מ] סימן ל"ג יב' ופניו צהיג. (ב) ופניו צהיג. **גבי תספורת נמי י"ל הרדואה**. נפסונו י"ל כיון דלמות שמסתפרים עד ראש חדש אייר אין דשאים מ"ג ואילך, ולמות שמסתפרים מ"ג ואילך אקורס קודם ראש חדש אייר, ולס כן מה שדואים מקלחם מסתפרים עד ראש חדש אייר וקלחם מסתפרים מ"ג ואילך וזה הוה לא מתגודדו, וכן כהנא כש"מ מעיל דק"ה סימן מ"ט. ועיין שם עוד בסמ"ח

י ונשו"ת (ממס דעים) [ממה ישרים אהלי חס] סימן קס"ה קס"ט ק"ע:

אוצר מפרשים

מהנהג אב יצא זה מפיו, הלא בתספורת אב קצת במקום אחר יסתפרו ראש חדש אייר וקצתן יסתפרו מ"ג בעומר ואילך פשיטא דהוה לא מתגודדו אפילו לפי תירוצו דראשו דמשני גבי מלאכה לא הוה לא מתגודדו דאומר מלאכה הוה

ה [פס"ג : זכ"ה] **מ"ג בעומר**. נ"ב, עיין תשובות חתם סופר א"ה סימן קכ"ב [שם הביא לשון הכרח שהוכיחו בקבלתו ק"ק פ"רשבורג כשמא דהגאון מהר"ר משולם זצ"ל, ושם נאמר יע"י כי נהגו פה לעשות נישואי בראש חדש אייר ול"ג

הוציאו מבתן אהן רבון גאלם

8

לפני התיבה, לבד הנחת תפילין בתפלת המנחה ואמרת וידוי בלא הכאה על הלב שלא ניכר. והגני גומר בברכה לשרות השלום ביניכם ובין כל ישראל. ידיו, משה פיינשטיין

סימן לה

אולם למסיבות ליד בית הכנסת

בע"ה.

ב' אדר תשכ"ג.

מע"כ ידידי הנכבד מ"ר ר' אליעזר בלאק שליט"א. הנה בדבר הדר הנקרא אולם מסיבות (סאטל האל) שנבנה ג"כ תחת גג אחד עם חדר שנתייחד לביהכ"נ להתפלל שם, פשוט שאין עליו שום קדושה ומותרין לעשות שם דבר חול, אבל לשתק בקלפים (קארטן) ובינגא וכדומה אף שאין ע"ז איסור ברור הם דברים מכוערים בכל מקום שהוא וגם הוא כמושב לצים. ובדבר ריקודים בחורים ובתולות בתערובות הוא דבר האסור אף עם פניות טהורות וכ"כ שכל הפניות הם נדות, וגם לא ימנעו מלרקד גם עם אשת איש. ולא שייך להתיר זה גם לפי טענת אחדים שאם לא יסדרו להם ריקודים בסאטל האל ילכו להמקום שמיחד מהעיר לרקד שם, שירקדו שם גם עם נכריות והבתולות עם נכרים, שמה שהפוזצים עוברים איסורים כיון שאין ביד הקהל למחות לא מתחייבין כי מה בידם לעשות, אבל כשהקהל יסדרו עבורם מקום לרקד הרי נמצא שמתירין להם הרקידה כשישניהם מישראל וא"א להתיר איסור אף בשביל תקנה ממש, וכ"כ שהוא רק דבר מרומה שאף כשיהיה להם מקום לעשות האיסור רקידה עם ישראליות לא ימנעו מלילך גם אל המקום שמרקדין שם נכרים, ולכן אם ביד מע"כ למחות בכל כחו ולמנוע מלבנות מקום לעבור שם איסור זה שאסור מצ"ע וגם מביא זה לדי עריות ממש. ומה שאיתא בסוטה דף מ"ח לבטולי הא נקמי הא הוא בלא מעשה המראה להתיר איסור אלא לעסוק לבטל את זה ולמנוע מלעסוק בבטול הקל קצת כשא"א לבטל ישינהם אבל להתיר ממש אסור.

משה פיינשטיין

סימן לה

חגיגת בת מצווה בבית הכנסת

ב' סיון תשי"ט.

מע"כ הרב מאיר כהנא שליט"א רב בהארד ביטש נוא יארק.

בדבר עצם חגיגת בת מצווה אין בזה ענין סעודת מצווה אלא הוא כשמחה של יום הולדת בעלמא

מנהגו ואם אחד העתיק מקומו להתייטב במקום אחר נעשה דינו כמנהג מקום האחר ממילא גם לנוסח התפלה, אבל עתה אחרי עקירת הקהלות בעוה"ר ונתקבצו למקום אחד בנוא יארק ובעוד ערים גדולות אנשים יחידים מכל קהל וקהל לא שייך שיסתנה דינו לביהכ"נ כשהתפלל ילכין צריך להתנהג כדכתבתי. והגני בזה ידיו,

משה פיינשטיין

סימן לד

איסור לשנות ממנהג המקום

ז' כסלו תשל"ז.

מע"כ ידידי הנכבד הרה"ג מוה"ר אברהם ד. גוטליב שליט"א הרב דק"ק אהל אברהם בפאריש צרפת.

הנה האיסור בביהכ"נ אחת לאיזה אינשי לשינות ממנהגי המקום בדברים הניכרים איכא שני איסורים הדא מלאו דלא תתגודדו שנדרש ביבמות דף י"ג ע"ב גם לענין דלא תעשו אגודות אגודות והוא מדאורייתא דאל"כ לא היה שייך להקשות דמבעי ליה להקרא לגופיה, וכן הוא מפורש ברמב"ם פ"ב מע"ז הי"ד שכתב ובכלל אזהרה זו שלא יהיו שני בתי דינין בעיר אחת זה נוהג כמנהג זה וזה נוהג כמנהג זה ובשביל זה שהוא דרישא גמורה מהקרא הקשה הכ"מ א"ר לוקה בגדידה הא הוא לאו שבכללות ואם היה רק מדרבנן ואסמכתא לא היה קשה כלום הרי בהכרח שהוא כדאורייתא. ושנית מהדין אל ישנה מפני המחלוקת דבפסחים דף ג' ודין זה הוא מדרבנן.

ודין זה הוא אף במנהגים שאיכא בהו איסורא קצת וכ"כ באיסורים גמורים כמו בתפילין בחוה"מ שלהלובשיין תפילין עובר בעשה כשאינו מניח ולהאין מניחין איכא אסור ולזול במועד, וכן הוא שינוי הנוסחאות שאיכא טעמים לכל נוסח ונוסח אסור אף שאולי איסור לא תתגודדו ליכא משום שליכא הלוקים בעיקרי נוסח הברכות והתפלות איסור השני שאל תשנה מפני המחלוקת ודאי איכא. ואם רוצה לומר וידוי קודם נפילת אפים הוא דוקא בלא שום היכרא לאחריני שהוא בלא הכאה על הלב, וגם אינו יכול לומר הי"ג מדות שלזה צריך דוקא עשרה שיאמרו עמו ואף אם ימצא עשרה הרי זה השינוי בפרסום גדול. ורק מה שמניח תפילין גם בתפלת המנחה אין למחות בידו ואף שאיכא בזה משום יוהרא דמכיון דבא ממקום שנוהגין כן ליכא משום יוהרא. אבל על שאר השינוים צריך למחות בידו וגם לכופו בהתראה שיהיו מוכרחין לסלקו ממשרתו אם לא יעשה כהדין שלא ישנה כלום ממנהגי בית הכנסת כשהוא מתפלל בביהכ"נ אף שלא

76

ת"ת ת"ת

Duvar, Tal

ספר

טל אמרתי

על תורת מנהגי איסור

ובו יבוארו הדינים הנוגעים לחילוקי המנהגים בין הבריות כאשר האחד נוהג איסור והאחר נוהג היתר, וכן יבואר באיזה ענין אסור להקל כנגד מנהג ובאיזה ענין מותר, ואימתי ראוי לו לאדם להחמיר, ואימתי החומרא מגונה או אסורה. והדינים המסתעפים שיבוארו בספר הם, לא תתגודדו, דין נדר שחל על מנהג, אל תטוש תורת אמך, איסור שינוי מפני המחלוקת, איבה, לפני עור לא תתן מכשול, לעז על הראשונים, יוהרא, כל הפטור מן הדבר ועושהו נקרא הדיוט, דיני חכם אחד אוסר וחכם אחד מתיר בשל תורה הלך אחר המחמיר בשל סופרים הלך אחר המיקל, ואימתי נקרא כסיל בחושך הולך. וכן יבוארו בהרחבה דיני יו"ט שני בהולך מא"י לחו"ל ולהפך, וכן שנוי ממנהגי בית כנסת.

כל אלה תברתי בעזה"י החונן לאדם דעת

מ"ל דואר

פעיה"ק ירושלים תובב"א

התשנ"ג

כלל ו

כמה דינים פרטיים בלא תתגודדו.

א יש אומרים שבחלוקי דינים שבין הספרדים והאשכנזים אין איסור לא תתגודדו ואפילו נהיו לקהל אחד (א^ו), ויש חולקים (ב).

ב עיר שיש בה קהל ספרדים וקהל אשכנזים שחשובים כשתי ב"ד בעיר אחת, יש אומרים שספרדי ההולך להתפלל בית כנסת אשכנזי אפילו בקביעות מותר לנהוג שם

מקורות

(א) שו"ת תומת ישרים סימן ק"ע, שו"ת פרשת מרדכי חלק או"ח סימן ד', וכן כתב נש"ח יתווה דעת מ"ג סימן ל"ו נש"ח שו"ת שערי דעה חלק ז' סימן ז' ונש"ח שו"ת דברי יששכר ח' או"ח סימן ד'. ועיין נבואות מה שכתבנו עוד בזה. (ב) מהר"ם בן חביב נגט פשוט סימן קכ"ט ס"ק קמ"ז כתב להדיא שספרדים ואשכנזים שייך איסור ל"ת, וכן כתב החסם סופר חלק ו' סימן א', ונחשיב דבר סימן י"ז, וכן נפאח השלמן.

ביאורים

ופלג מורין כדברי ב"ה אבל שני בתי דינים בעיר אחת לית לן בה. והקשה הריטב"א ז"ל, ותמיה לי מילתא מאי כשתי בתי דינים, הוה ליה למימר שתי בתי דינים הם, ואביי נמי היכי טעי בהאי.

והנה הרמב"ן והר"ן בחולין (מ"ג ע"ב) כתבו שמתוך שמחלוקתם של תלמידי ב"ש וב"ה גדולה וכל חכמי ישראל נכנסים תחתיה ונעשית תורה כשתי תורות דרשות לכל אחד לעשות כדבריהם כדאמרינן ביבמות (דהיינו שלרוב אין בהם משום לא תתגודדו). וכיון שכן הרוצה להיות עם ב"ש ולעשות כדבריהם לעולם רשאי. ומבואר מדבריהם, שב"ש וב"ה לא היו שני ב"ד בשתי עיירות וכן לא היו שני בתי דינים בעיר אחת אלא שהיתה זו מחלוקת שכל כלל ישראל היו בתוכה.

ולפי זה יש לישב קושיות הריטב"א, שבאמת ב"ש וב"ה היו בשני מקומות כדאמר אביי, ולפיכך סבר אביי שדוקא בשני ב"ד בשני מקומות אין איסור ל"ת. ואמר לו רבא

(א) בן כתב להדיא בשו"ת תומת ישרים, שמה שנהגו בספרד ובאשכנז אף שנחבצו בני שני המקומות למקום אחד אין בזה איסור ל"ת כיון שהמחלוקת לא היתה בב"ד אחד אלא שכולם באו עם מנהגיהם ממקומם הראשון, וספרד ואשכנז כודאי שחשובים כשני בתי דינים בשתי עיירות. וכעין דבריו כתב בשו"ת פרשת מרדכי (בנעט). אמנם המ"א והמהר"ם בן חביב בגט פשוט חולקים, עיין לעיל (כלל ב' סעיף ב' עד סעיף ו') שכתבנו שמחלוקתם תלויה בפרוש דברי הרא"ש בפ"ק דיבמות ע"ש.

ונראה לי להביא עוד טעם לומר שאין במנהגי הספרדים והאשכנזים איסור ל"ת, דאיתא ביבמות (י"ד ע"א) אמר אביי כי אמרינן לא תתגודדו כגון שני בתי דינים בעיר אחת וכו', אמר ליה רבא והא ב"ש וב"ה כשני ב"ד בעיר אחת דמי (ואפ"ה אין בהם איסור ל"ת), אלא אמר רבא כי אמרינן לא תתגודדו כגון ב"ד בעיר אחת פלג מורין כדברי ב"ש

מנהגם
קר ולא
אפילו
ל אופן
סותר
וכגון
(כג).
זה אין
הרוב
שלהם
ור לא

כלל ד'
"ח סימן

ה דינו,
ותרים,
אין גם
אחר
המיקל,

מנהגיו אפילו בפרהסיא ואין כאן איסור לא תתגודדו (ג^ו), ולא איסור שינוי מפני

מקורות

(ג) שו"ת מהר"ם אלשיך סימן נ"ט וכן עולה מהמחברים בטעמי הקודם וכן פסק הגרנ"ל אצל שאלו שליט"א.

ביאורים

שב"ש וב"ה חשובים כשני ב"ד בעיר אחת, כלומר דכיון שכל חכמי ישראל נכנסו תחת המחלוקת נמצא שאין ב"ש וב"ה נידונים כל אחד כבית הדין של עירו בלבד, אלא שב"ש וב"ה הם רבותיהם של כל ישראל, ונמצא שלכל ישראל היו שני בתי דינים אלו מורים לאיסור ואלו מורים להיתר ונעשית תורה כשתי תורות ואפ"ה אין בזה משום ל"ת. ולפיכך אף אם יהיו לעיר אחת שני ב"ד אלו מורים לאיסור ואלו להיתר אין בזה משום ל"ת. וראיתי לחיד"א בחיים שאל (ח"ב סימן ב') שכתב לישיב הגמ' בדרך זו, (ועיין לעיל כלל ג' סעיף א' ס"ק א' בביאורים שם הרחבנו).

לפי זה אפשר שאף אם יהיה ספרדי מתפלל בקביעות בבית כנסת אשכנזי לא שייך בו איסור ל"ת, כיון שמחלוקת ספרדים ואשכנזים אינה מחלוקת מקומית אלא כלל ישראלית שהספרדים נוהגים כפסקי מרן השו"ע והאשכנזים כפסקי הרמ"א, ולענין זה כל כלל ישראל חשוב כעיר אחת דומיא דמחלוקת ב"ש וב"ה, וספרדים ואשכנזים חשובים כשני ב"ד בעיר אחת וקי"ל כרבא שאין בזה משום ל"ת ומותרים הספרדים והאשכנזים לנהוג מנהגיהם בכל מקום. אמנם אם ילך אשכנזי להשתקע במקום של ספרדים כגון מעשה שמוכא בשו"ת גינת ורדים, אפילו לפי סברא זו אסור לו לנהוג מנהגיו מטעם שחלים עליו חומרי מקום שהלך לשם, אבל איסור לא תתגודדו אין כאן, כך נ"ל.

סברא נוספת להקל במנהגי הספרדים והאשכנזים היא על פי מה שכתב

הרדב"ו בלשונות הרמב"ם שסובר שאיסור ל"ת הוא מפני המחלוקת, שבמחלוקת מפורסמת אין איסור ל"ת כיון שלא יבואו לידי מחלוקת, וחילוקי המנהגים בין הספרדים לאשכנזים אין לך מחלוקת מפורסמת מזו. ולקמן גבי נוסחי התפילה הוספנו עוד צודים להקל עי"ש.

והנה שמעתי שכרפת יש קהילה של בני תורה שיש להם רב אחד וכית כנסת אחת ומ"מ כאותו קהל יש ספרדים ואשכנזים שנוהגים אלו כמנהגם ואלו כמנהגם, ויש לישיב מנהגם על פי האמור לעיל.

(ג) הנה כתבנו בסעיף הקודם שיש סוכרים שאין איסור ל"ת במנהגי הספרדים והאשכנזים, ולפ"ז גם לענין תפילה אין שום איסור. ועוד יש לומר, דהנה דעת המהר"ם אלשיך ודעמיה שאין חילוק בתי כנסיות בעיר אחת והכל חשוב כעיר אחת, ואין להחשיב בית כנסת כעיר בפני עצמה. וכיון שבאותה העיר יש ספרדים ואשכנזים שהם שני ב"ד בעיר אחת, א"כ בכל העיר מותר לנהוג את מנהגי שני הב"ד ואפילו בבית הכנסת של הב"ד השני, וכמו שכתב המהר"ם אלשיך להדיא. ולפ"ז רשאי כל אחד להתפלל כנוסח שלו אפילו כשליח ציבור אלא א"כ יש תקנות בית הכנסת שאוסרות או שהצבור מקפידים דאז פשוט שאסור לעשות מחלוקת (כך שמעתי מרבינו הגאון רבי בן-ציון אבא שאל שליט"א).

ואפילו אם נאמר שכל בית כנסת חשוב כמקום בפני עצמו וספרדי הנכנס

המחלוקת (ד^ו), ויש ל"ת ולא איסור שינוי

(ד) שו"ת אבן עזר רובל ס משני דבר סימן י"ו, שו"ת

לכית כנסת אשכנזי ולאשכנזי, וכן אפילו נא והאשכנזים שייך איסור שהבאנו בסעיף הקודם התפילה אין איסור אם ואפילו בפרהסיא, דהנ דיבמות (הבאנו דבריו י ג' ד'), שכל דבר ש מודים לאלו שכך דינ דומיא דמגילה דבני ה שדינס לקרוא בזמן נוסחאות התפילה הו האר"י, שכל הנוסחאות שערים יש בשמים וכל ולפ"ז נמצא שאין איסור התפילה בין הספרדים שינוי הנוסח נובע נ מודים לאלו צוד סברא להקל הוא סעיף ט') בש ספרדי שהולך לכית באופן קבוע אין בו אי שלא ימצא איסור ל"ת (שם בביאורים אות מעשרה ספרדים באו אשכנזי כמו בישיבות, איסור ל"ת ולא איסור דחשיב שיש כאן ש ושמעתי כעין זה מת' אלישיב

המחלוקת (ד°), ויש אוסרים (ה). ואם הם עשורה נראה דלכולי עלמא אין בהם לא איסור ל"ת ולא איסור שינוי מפני המחלוקת, בין היו הולכים באופן עראי דהיינו רק לפעמים,

מקורות

(ד) שו"ת אבקת רוכל סימן כ"ו, עיין ביאורים. (ה) ספר פאת השלמן, חתם סופר ח"ו סימן א', שו"ת משיב דבר סימן י"ז, שו"ת אג"מ חלק או"ח סימן ל"ד. ועוד עיין מש"כ כלל ז' סעיף ח' ד"ה נספר פאת השולמן.

ביאורים

ועוד דהנה בשו"ת משיב דבר הביא דעת הירושלמי, שכל שיש מחלוקת ולדעת כל כת אם עשה כדברי הכת השניה יצא ידי חובתו אין בזה איסור לא תתגודדו. ולפיכך נראה שאין איסור ל"ת בשינוי נוסח התפילה, שהרי ספרדי שהתפלל נוסח אשכנזי ולהפך יצא ידי חובתו. וכן כתב כסברא זו בדרך אפשר באגרות משה (חלק ד' סימן ל"ד).

(ד) כתב בשו"ת אבקת רוכל (סימן כ"ו) שמנהג פשוט בא"י שבני חו"ל מתפללים ביו"ט שני כמנהגם בחו"ל ומוציאים ספרי תורה וכל זה כפרהסיא ודבר זה נעשה מימי קדם בפני גדולי עולם ולא פקפק אדם בדבר זה מעולם, ועל כרחנו לומר דסבירא להו לגדולי עולם דע"כ לא תני אל ישנה אדם מפני המחלוקת אלא במלאכה ודכוותא דאפשר למיפק מינה חורבה, אבל בתפילה אף אם יתפלל כמנהג מקום שיצא משם לא נפיק מיניה חורבה וליכא למיחש בה למידי עכ"ל. ולפיכך אין כל איסור לשנות מנוסח התפילה הנהוג במקום כיון שבתפילה לא גזרו. ואף שבספר הלכות קטנות (סימן ד') כתב בשם מהר"י בנימין שהטעם שהתירו לבני חו"ל הנמצאים בא"י לנהוג כמנהגם בפרהסיא הוא משום שהם רבים וברבים אין איסור מחלוקת רק ביחיד, וכן כתב בשו"ע הרב (סימן תס"ח), מ"מ מרן בשו"ת אבקת רוכל (סימן רי"ב) הוכיח שאין חילוק בין יחיד לרבים וכתב דגם ברבים יש איסור שינוי מפני

לכית כנסת אשכנזי חשוב כאלו ממש נסע לאשכנז, וכן אפילו נאמר שבמנהגי הספרדים והאשכנזים שייך איסור ל"ת ודלא כפוסקים שהבאנו בסעיף הקודם, מ"מ י"ל שבנוסחאות התפילה אין איסור אם כל אחד נוהג כמנהגו ואפילו בפרהסיא, דהנה כתב הרא"ש בפ"ק דיבמות (הבאנו דבריו לעיל כלל ב' סעיפים ב' ג' ד'), שכל דבר שאין בו מחלוקת ואלו מודים לאלו שכך דינם אין בו איסור ל"ת, דומיא דמגילה דבני העיר מודים לבני כפרים שדינם לקרוא בזמן אחר מזמנם. ובנידון נוסחאות התפילה הביאו האחרונים בשם האר"י, שכל הנוסחאות אמת כיון ששנים עשר שערים יש בשמים וכל נוסח נכנס בשער אחר, ולפי"ז נמצא שאין איסור ל"ת בשינוי נוסחאות התפילה בין הספרדים והאשכנזים, כיון שאין שינוי הנוסח נובע ממחלוקת אלא שאלו מודים לאלו שכך דינם.

עוד סברא להקל הוא שכתבנו לעיל (כלל ב' סעיף ט') בשם הפמ"ג והחת"ס, שספרדי שהולך לבית כנסת אשכנזי שלא באופן קבוע אין בו איסור ל"ת, ולפי"ז כמעט שלא ימצא איסור ל"ת בתפילה. וכתבנו לעיל (שם בביאורים אות כ"ב) שאם יש יותר מעשרה ספרדים באופן קבוע בבית כנסת אשכנזי כמו בשיבות, שוב אין באותו מקום איסור ל"ת ולא איסור שינוי מפני המחלוקת, דחשיב שיש כאן שתי ב"ד בעיר אחת. ושמעתי כעין זה מת"ח אחד בשם הגרי"ש אלישיב שליט"א.

מפני
שאל
איסור
לוקת
בוא
רדים
מזו.
רדים
בני
כנסת
גזים
ויש
ברים
רדים
שום
ר"ם
בעיר
שיב
זתה
כ"ד
את
של
שיך
וסח
קנות
רדים
כך
ואול
שוב
כנס

ובין היו תמיד במקום באופן קבוע עשרה (ו'). וגם המתירים מודים שאם יש תקנות בית →

מקורות

(ו) עין צ'אורים.

ביאורים

המחלוקת. והאחרונים שהביאו דברי הלק"ט לא ראו שו"ת אבקת רוכל שנדפס כמה מאות שנים אחר פטירת מרן.

נמצא שכל שיש עשרה ספרדים בבית כנסת אשכנזי, לכ"ע אין שום איסור לשנות ממנהג המקום, שהרי מרן כתב שבעניני תפילה לא גזרו, והלק"ט כתב שבעשרה לא גזרו, וגם איסור ל"ת אין כאן דלא גרע מבני חו"ל בא"י שנוהגים כמנהג חו"ל. וכ"ש דאז אפשר לשנות ממנהג בית הכנסת כיון שיש עוד סברוח להקל כדפרישית לעיל, ותדע דלא מצאתי בפוסקים מי שאסר לרבים לשנות ממנהג בית כנסת.

ומכ"ל האמור עולה שאין למחות ביד הנוהגים לשנות ממנהגי בית הכנסת בפרהסיא, ולספרדים נראה שיותר לשנות אף לכתחילה על פי תשובת מרן באבקת רוכל, וכן מורה הגר"צ אבא שאול שליט"א שהספרדים רשאים מן הדין להקל ולנהוג כמנהגם בבית כנסת אשכנזי, אבל לאשכנזים כיון שרבני אשכנז, הלא הם הפאת השולחן והחתם סופר והמשיב דבר והאג"מ, הורו לאיסור ודאי שיש להחמיר, אמנם כאמור נראה דאין למחות ביד המקילים שיש להם על מה שיסמוכו.

והנה שאלתי להגרי"ש אלישיב שליט"א אודות מנהג העולם שאנשים אומרים קדיש כמנהגם ואינם חוששים לשנוי ממנהג בית הכנסת והשיב לי שדבר זה כבר אי אפשר לאסור.

ונראה לענ"ד שכל מה שכתבו הפוסקים לאסור לשנות ממנהג המקום משום ל"ת או משום המחלוקת, זה דוקא בבית כנסת

שהיה מיוחד לקהל מסוים, והחשיכו כל בית כנסת כעיר בפני עצמה שיש לה מנהגים משלה, והמשנה ממנהג המקום שייך בו איסור ל"ת ומחלוקת. אבל בבית כנסת שאינו מיוחד לשום קהל, אלא כל בני העיר מתפללים בו וכל אחד נוהג כמנהגו (שטיבלאך), נראה דלכולי עלמא אין כאן שום איסור. דמה תאמר יש שני מנהגים בבית כנסת אחד ועוברים על ל"ת, יש לומר שכמו שבכל הענינים רשאים האשכנזים והספרדים לנהוג כמנהגם בפרהסיא בכל מקום כעיר כיון דשתי הקהילות חשובות כשתי בתי דינים בעיר אחת, כך בבית הכנסת שאינו מיוחד לשום קהל אלא לכל בני העיר נוהג כל אחד כמנהגו, שבעיר זו יש היתר לכמה מנהגים. וכבר כתבתי לעיל (אות ג') ששמעתי בשם הגרי"ש אלישיב שליט"א, שאפילו בבית כנסת המיוחד לבני קהל אחד אבל רגילים להיות בו רבים מבני קהל אחר שוב אין בו לא איסור ל"ת ולא שינוי מפני המחלוקת. והפוסקים שאסרו לשנות לא אסרו כי אם בבית כנסת המיוחד לבני קהל אחד דאותו בית כנסת חשוב כעיר אחת עם כ"ד אחד דאז אין היתר לשני מנהגים משום לא תתגודדו. ומזה הטעם גם אין בשטיבלאך איסור שינוי מפני המחלוקת כיון שאין משנה ממנהג המקום, שהמקום אינו מיועד לבני קהל אחד בלבד.

→ **ד(ו) כד** עולה מכל האמור לעיל (באותיות ג' ד'). דהנה אם הם עשרה והולכים להתפלל כביכנ"ס אחר לכולי עלמא אין בהם איסור שינוי מפני המחלוקת, כדמוכח ממנהג בני חו"ל הבאים לא"י ומתפללים ביו"ט

הכנסת או שהצבור ג לדעת האוסרינו במקום בפרהסיא, כ

שני בפרהסיא כמנר או **אמנם** זה לגבי ער ישיבה שנוהג בה בקביעות תלמידיו לכאורה יש בה א הפמ"ג (סימן תצ"ג למקום ודעתו לחזור שהוא עראי, אבל כפרים שקוראים חמ איסור ל"ת. אבל זו דהוא קבוע יש בו א דהרי כתבו הראשונים כשתי ב"ד בעיר א בכלל ב' בביאורים דאין כאן לא איסור מחלוקת דומיא דנ שום איסור י **ואפ"ל** תמצי לו בישיבה ז אחד בעיר אחת וי יש לומר דהנה הו שבני כפרים בעיר ומ"מ אין בהם אי רק בדבר שיש בו אנשים שווים ניתן תורה כשתי תורה נובע משינוי באדו שתי תורות דאל

הכנסת או שהצבור מקפידים אינו רשאי להיות שליח צבור שלא כנוסח המקום שהרי עושה מחלוקת (ז°). L

ג 7 ← לדעת האוסרים לשנות ממנהג בית הכנסת אסור לשנות מנוסח התפילה הנהוג במקום בפרהסיא, כלומר שאם נוהגים להתחיל פסוקי דזמרה מברוך שאמר אסור לומר

מקורות

(ז) שמעתי מהגרנ"ל אצל שאול שליט"א, עיין ביאורים.

ביאורים

וה"ה בבני כפרים בעיר דאין כאן מחלוקת בדין אלא שמקומם שהם בני כפרים שאינם יכולים לקרוא מגילה כי אם בשני וחמישי גורם להם שינוי בזמן הקריאה. וכתבנו לעיל (באות ג') דלפי זה ה"ה דלא יהיה איסור ל"ת כשינוי הנוסחאות שהרי הביאו הפוסקים בשם האר"י ז"ל שכל הנוסחים אמת ואין כאן מחלוקת די"ב שערים יש בשמים וכל נוסח נכנס בשער אחד, ונמצא שאין שתי תורות לאנשים שווים אלא שינוי השבט גורם לשינוי בנוסח. ועוד הבאנו לעיל עוד צדדים להקל. וכאמור לעיל כעין זה שמעתי בשם הגר"ש אלישיב שליט"א.

שני בפרהסיא כמנהגם בחו"ל (וכדפרישית אות ד').

אמנם זה לגבי עראי, אבל בקבועים כגון ישיבה שנוהגים בה כמנהג ליטא ויש בה בקביעות תלמידים רבים ספרדים וחסידים, לכאורה יש בה איסור ל"ת, וכמו שכתב הפמ"ג (סימן תצ"ג ס"ק ו') שבהולך ממקום למקום ודעתו לחזור אין בו איסור ל"ת כיון שהוא עראי, אבל בהולך בקביעות כמו בני כפרים שקוראים תמיד מגילה בעיר שייך בהם איסור ל"ת. אבל זה אינו, דדוקא ביחיד כיון שהוא קבוע יש בו איסור ל"ת אבל ברבים לא, דהרי כתבו הראשונים שבני כפרים בעיר דינם כשתי כ"ד בעיר אחת (ודבר זה נתבאר כבר בכלל ב' בביאורים אות כ"ב). ולפי זה נמצא דאין כאן לא איסור לא תתגודדו ולא איסור מחלוקת דומיא דבני כפרים שלא היה בהם שום איסור לנהוג כמנהגם בעיר.

ואפ"ל תמצי לומר שהספרדים והחסידים בישיבה הליטאית חשיב כולם כב"ד אחד בעיר אחת ושייך בהם איסור ל"ת, מ"מ יש לומר דהנהגה הרא"ש סבר בתירוצו הראשון שבני כפרים בעיר הו"ו כב"ד אחד בעיר אחת ומ"מ אין בהם איסור ל"ת, דאיסור ל"ת נאמר רק בדבר שיש בו מחלוקת, דהיינו כאשר לשני אנשים שווים ניתנים דינים שונים דאז נעשית תורה כשתי תורות. אבל כאשר השינוי בדין נובע משינוי באדם כגון כהן וישראל אין כאן שתי תורות דאלו מודים לאלו שכך דינם.

(ז) אם הציבור מקפידים שהשליח ציבור לא ישנה ממנהג המקום אין לשנות. ולא משום ל"ת, ולא משום שאסור מדרכנן לשנות ממנהג המקום גזרה שמא יהיה מחלוקת, אלא משום שבפועל עושה מחלוקת וזה אסור מן התורה, כך שמעתי ממו"ר הגרב"צ אבא שאול שליט"א.

וי"ד נראה לי שאסור לעבור על נוסח המקום כשהוא שליח ציבור משום שאסור לשנות מתקנות המקום. ועוד שכל מה שאמרו שאסור לשנות ממנהג המקום הוא כאשר נהגו במקום בדבר אחד לאיסור ובאדם ונוהג אחרת, כגון שבני המקום אין עושים מלאכה ובא אחד ועושה, ובני המקום שרואים אותו בכך אומרים אדם זה חולק עלינו ויבואו לידי

ת בית
מנהגים
איסור
מיוחד
לים בו
נראה
תאמר
יים על
רשאים
פרהסיא
ושוכות
הכנסת
העיר
היתר
ות ג'
ליט"א,
אחד
לאחר
מפני
אסור
אחד
ב"ד
וס לא
ויבלאך
משנה
ני קהל
ציות ג'
חולקים
בהם
ממנהג
כיו"ט

בקול רם מהודו ואפילו אינו שליח ציבור. וכן אסור לומר ברכות ק"ש ותפילת י"ח בקול רם. ואם היה ספרדי בבית כנסת אשכנזי שנופלים על פניהם יעשה כמותם. ואם היה אשכנזי בבית כנסת ספרדי שאומרים תחנון בלא ליפול על פניהם לא יפול על פניו. ואם הציבור אומרים וידוי וי"ג מידות לפני תחנון יאמר עמהם. ובמקום שאין אומרים וידוי וי"ג מידות, לא יאמר י"ג מידות אבל רשאי לומר וידוי בלא הכאה על הלב כיון דאינו ניכר. ולא ישנה בקול מנוסח הקדושה שאומרים בבית הכנסת. ולא יאמר עלינו לשבח אחרי קדיש תתקבל במקום שהציבור אומרים בסוף התפילה, ולהפך. וכן כל הדברים שניכר שינוי ממנהג המקום כיון שאסור לשנות מפני המחלוקת ואפשר אף שיש בזה איסור לא תתגודדו (ח). ומכל מקום אם משנה ממנהג המקום בצינעה אין איסור (ט). והמנהג פשוט לומר תפילת לחש כל אחד כמנהגו (י). וכן רשאי לומר פסוקי דזמרה וברכות ק"ש כמנהגו בלחש (יא^ע). L

מקורות

(ח) כל הסעיף הוא משו"מ אג"מ או"מ ח"ג סימן פ"ט וס"ד סימן ל"ד. (ט) שו"מ משיב דבר סימן י"ז, ושו"מ אג"מ סס. (י) שמעתי מהגר"ש אבא שאול שליט"א, וכן שמעתי בשם הגר"ש אלישיב שליט"א וכן כתב בספר יו"ט שני כהלכתו בשם הגר"ש אויערבך שליט"א, וכאמור כן פוסק באג"מ. (יא) הגר"ש אבא שאול שליט"א וכן המנהג פשוט ועיין ביאורים.

ביאורים

מריבה, כדכתב רש"י בפרק מקום שנהגו. ולפי"ז שליח ציבור המשנה מנוסח בית הכנסת אינו נוגע לגזרה של שינוי מפני המחלוקת שאפילו אם נאמר שבבית הכנסת לא שייך איסור שינוי מפני המחלוקת, מכל מקום זה עד כמה שנוגע לעצמו, דהיינו שרשאי להתפלל בנוסח שלו ואפילו שומעים אותו אנשים, וכגון שמתחיל פסוקי דזמרה מברוך שאמר ולא מהודו, אבל שליח ציבור לכולי עלמא אינו רשאי לשנות ממנהג המקום, כי בזה משנה בדבר שנוגע לאחרים, ולא כל כמיניה. ועוד ראיה לאסור מהא דכתב הרמ"א (הבאנו דבריו כלל י"ז סעיף ד') שאסור לשנות ממנהג בית הכנסת אפילו בנגינה שמא יתבלבלו הקהל, ואם יעלה חזן וישנה מנוסח המקום כל שכן שיבלבל את הקהל ואסור לעשות כן.

(י) אף שבספר פאת השלחן אסר תפילת לחש משום לא תתגודדו המנהג אינו כן. ועיין מה שכתבנו לישב המנהג בכלל ב' סעיף ח' בביאורים אות ט"ו ד"ה והנה בספר פאת השלחן.

(יא) הנה באגרות משה כתב שלכתחילה יאמר פסוקי דזמרה וברכות ק"ש כמנהג המקום והביא ראיה לכך מתוספות בפרק מקום שנהגו (נ"ב ע"א ד"ה בישוב) שכתבו שמלאכה אסור לעשות בישוב אפילו בצנעה כיון שאי אפשר לעשותה בצינעה כמו שאר דברים. ופירש האג"מ שכונתם לומר שאף אם יעשה מלאכה בצנעה אסור כיון שדרכה בפרהסיא וחוששים שמא יבוא לעשותה בפרהסיא. ולפיכך אסר לומר פסוקי דזמרה בלחש כיון שדרך לאומרים בקול רם.

ומה שנהגו ע
לאסרו רק שלא י
ישראל ויהא שלו
רק מנהג בעלמא
הכנסת ע

ד אסור שבק
ולפיכך כיון שנה
שאינ שם מי שיו
יש נוהגים לפול
פניהם, ואסור ש

ה ולא זו בלב
לצד י

(יב) שמעתי מהגר"י
סימן קל"א. (טו)

אבל הפר"ח והפ
התוס', דמ
בצנעה אסרו משו
דזמרה רשאי לאוכ
וגם האג"מ הודה
הנוסח שלו אם ק
נוסף על תירוצו הו
בצינעה היה במלא
בצנעה, ולפי"ז מו

ועוד יש להוסיף
שדוקא לענ
גדול שפשט בכל
בצנעה, אבל בענין

16

ומה שנהגו שכל אחד אומר קדיש כמנהגו ומשנה ממנהג בית הכנסת כבר אי אפשר לאסרו רק שלא יאמרו שנים ביחד שני נוסחים שונים (יב), ולכתחילה יאמר תתקבל ועל ישראל ויהא שלמא כמנהג המקום שאין קפידא לשנות בהם כיון שאינם עיקרו של קדיש רק מנהג בעלמא (יג). ומה שרבים נהגו להקל בדינים אלו ומשנים בפרהסיא ממנהג בית הכנסת עיין מה שכתבנו בסעיף ב' בביאורים דיש הרבה סברות להקל.

ד אסור שבקהל אחד יהיו חלקם נופלים על פניהם וחלקם לא משום לא תתגודדו, ולפיכך כיון שנהגו בירושלים עיה"ק ת"ו שאין אומרים נפילת אפיים בבית המת אפילו שאין שם מי שיתאבל עליו, העושה נפילת אפיים עובר על איסור לא תתגודדו (יד). וכן יש נוהגים לפול על פניהם עד שלש עשרה דקות אחר שקיעה, ויש שאין נופלים על פניהם, ואסור שבבית כנסת אחד יהיו חלקם עושים כך וחלקם עושים כך משום לא תתגודדו (טו).

ה ולא זו בלבד אלא אפילו היו קהל אחד כולם נופלים על פניהם אלא שאלו נופלים לצד ימין ואלו לצד שמאל עוברים על איסור לא תתגודדו (טז).

מקורות

(יב) שמעתי מהגר"ש אלישיב שליט"א. (יג) שמעתי מהגר"ש אבא שאול שליט"א. (יד) ספר ברכות מ"ס סימן קל"א. (טו) עיין ביאורים. (טז) ח"י אדם כלל ל"ג סימן ל"ג הביא דבריו המשנה ברורה סימן קל"א ס"ק ה'.

ביאורים

בצינעה. וכתב הפר"ח שרוב הראשונים לא סברו כתוספות ודעתם שאף מלאכה מותרת בצינעה, ולדבריהם כ"ש שיהיה מותר לשנות בפסוקי דזמרה אם אומרם בלחש. והרחבנו בענין זה בדיני יו"ט שני בדין הברלה לבן א"י בחר"ל עי"ש כי שם מקומו.

(טו) דבר זה נלמד מהא דכתב בספר ברכות מ"ס שאסור שיהיו חלקם נופלים על פניהם וחלקם אין נופלים. וכן נלמד בקל וחומר ממה שכתב המשנה ברורה (נביא דבריו בסעיף הבא) שאסור שיהיו חלקם נופלים על פניהם לצד ימין וחלקם לצד שמאל.

אבל הפר"ח והפני יהושע כתבו בפירוש התוס' דמלאכה שאפשר לעשותה בצנעה אסרו משום לא פלוג. ולפ"ז פסוקי דזמרה רשאי לאומרם בצנעה כיון דלא גזרו. וגם האג"מ הודה שרשאי לאומרם בלחש כפי הנוסח שלו אם קשה לו, מכיון שבר"ן כתב נוסף על תירוץ התוס', שמה שאסרו מלאכה בצינעה היה במלאכה מסוימת שא"א לעשות בצנעה, ולפ"ז מה שאפשר לעשות בצנעה שרי.

ועוד יש להוסיף דהנה רבינו חננאל פירש שדוקא לענין יו"ט שני שהוא מנהג גדול שפשט בכל הגולה אסרו מלאכה אפילו בצנעה, אבל בענין אחר רשאי לעשות מלאכה

ח בקול
זם היה
יו. ואם
ם וידוי
ן דאינו
לשבח
זדברים
ש בזה
ר (ט).
דזמרה

זימן י"ו,
ש"א וכן
י"ז אבא

תפילת
זג אינו
כלל ב'
בספר

תחילה
ז ק"ש
זוספות
(כישוב)
אפילו
צינעה
כונתם
אסור
יבוא
פסוקי
רם.

פרטים). ויש אומרים שאף בתפילה יש איסור שינוי מפני המחלוקת (לג) ולדבריהם מה שנוהגים בני חו"ל כמנהגם בפרהסיא בא"י זה דוקא בעשרה שברבים אין איסור שינוי מפני המחלוקת.

74 יח כל קהל יש לו דין עיר (לד) ולכן אם בקהל אחד נהגו איסור בדבר אחד אעפ"י ששאר הקהילות באותה העיר מקילים באותו דבר מי שבא מעיר אחרת לעיר זו והולך להתפלל בקביעות באותו קהל נותנים עליו חומרי מקום שהלך אליו והוא אסור באותו דבר שהחמירו בו אותו קהל בכל מקום בעיר, אם דעתו לחזור אסור רק בפרהסיא, ואם אין דעתו לחזור אסור אף בצינעה (לה).^ו

יט וזה דוקא כשאין לבא לעיר שייכות לקהל אחד יותר מלקהל אחר כגון שהיה ספרדי ובא לעיר שהיו בה כמה קהילות של ספרדים ובקהל אחד עשו הסכמה שלא לשחוק בקוביא ואם הלך בקביעות לאותו קהל כיון שכל קהל חשוב כעיר בפני

מקורות

(לג) שו"ת חסד סופר חלק ו' סימן א', שו"ת אגרות משה או"ח ח"ד סימן ל"ד, וכן משמע משו"ת דבר שמואל סימן שכ"ד, וכן עולה מהפוסקים הנזכרים בסעיף הקודם שסוברים שצעשרה אין איסור שינוי מפני המחלוקת עיין ביאורים שם. וכאמור לעיל אף אחד מהחולקים לא הזכיר דברי מרן אלה ולא הביא ראיות לדחות דבריו שכנראה לא ראוהו. (לד) שו"ת הרא"ם סימן י"א, שו"ת הרד"ך בית י"ג י"ד. אנקת רוכל סימן ל"ג וסימן קל"א, מהרשד"ם יו"ד סימן מ' וסימן קנ"ג והביא ראיות מהרמב"ן הרשב"א והנימוק"י והריב"ש, פרי"ם סימן תל"ו אות כ', תשב"ץ ח"ג סימן קע"ט, שו"ת גינת ורדים יו"ד כלל ג' סימן ט', שו"ת הלק"ט סימן ד', וכן פסקו מהר"ר יוסף טאטענאצק ומהר"ד ויעאל הוצאה משונתם בשו"ת תומת ישרים וכן פסק בעל התומת ישרים עיין סימנים קס"ח קס"ט ק"ע, שו"ת מהר"י בן לב ח"ג סימן ע"ג וח"ג סימן י"ד, קף החיים סימן חס"ה ס"ק ס"ה, ועיין בחלק אגודות כלל ה' סעיף א'. (לה) שו"ת הרא"ם סימן י"ג, פרי"ם סימן תל"ו ס"ק כ'.

ביאורים

רק לעצמו אלא משנה לכל הציבור וזה פשוט שהוא אסור, ותדע שהרמ"א כתב שאין לו לאדם לשנות ממנהג המקום אפילו בניגון שלא יבלבל את הקהל וכ"ש בנוסח התפילה (ועיין לעיל סעיף ט"ו).

(לה) בוונת הרא"ם והפר"ח היא שאם אדם בא לעיר ודעתו לחזור ויש בעיר כמה וכמה קהילות ולכל קהל יש הסכמות אחרות לכאורה לא שייך לומר שנותנים עליו חומרי מקום שהלך לשם, שהרי חלק מהעיר נוהגים בהסכמות אלה וחלקם לא, והיה לנו לומר שניתן עליו רק חומרות המשותפות לכל בני העיר, אמנם כיון שכל קהל יש לו דין עיר, אם הלך להתפלל בקביעות בקהל אחד, אמרינן שנותנים עליו חומרי מקום שהלך לשם וחייב לנהוג בהסכמות אותו קהל בפרהסיא בכל מקום בעיר כיון שהוא נחשב כשייך לאותו קהל. דכיון שאם היה דעתו להשאר בעיר היה חייב

הסיא
לאכה
מנהג
איסור
שני
ביום
תורה
כמה
וסקיס.
סס רק
סימן
ושו"ת
יותר
ראו
ין את
ספרדי
כנסת
מקום
באב
זחרית
אין
צרדים
לנהוג
מפני
ציבור
מפני
בדבר
ל אם
משנה

עצמה נותנים עליו חומרי מקום שהלך לשם וחלה עליו ההסכמה ואם דעתו לחזור אסור לו לשחק בקוביא בפרהסיא בכל העיר אבל בצנעה מותר (לו).
 אבל אם הבא לעיר שייך לקהל והלך להתפלל בקביעות בבית כנסת של קהל אחר לא משום כן נאמר שהוא שייך לקהל בו הוא מתפלל, כגון אם ספרדי נוהג להתפלל בבית כנסת אשכנזי בקביעות אם יש קהל ספרדים בעיר אין נותנים עליו חומרי מקום

שהלך לשם ו
 הכנסת

(לז) שו"ת ב

מקורות

(לו) כן הנידון בשו"ת הרא"ם טס ועיין צ'אורים.

ביאורים

משום כן נאמר שחייב לנהוג בפרהסיא כל מנהגיהם אף מחוץ לבית הכנסת, כיון שכל שהוא חוץ לבית הכנסת לא חשיב שמשנה ממנהג המקום שהרי הוא ספרדי ונוהג מנהג הספרדים ויש קהל ספרדים בעיר, רק בתוך בית הכנסת לכמה פוסקים אין לו לשנות ממנהג המקום כיון שחשוב מקום בפני עצמו המיוחד לאשכנזים ואסור לשנות מפני המחלוקת. אבל בנידון הרא"ם והפר"ח, כיון שאין לו שייכות לשום קהל, הקהל איתו הוא מתפלל חשוב כמקום שהלך לשם, ונותנים עליו חומרי אותו מקום, ויש לו לנהוג כל הסכמותיהם בפרהסיא בכל מקום בעיר, כיון שהוא חשוב כבן קהל זה משום איסור שינוי מפני המחלוקת.

בהסכמותיהם מדינא, לפיכך אם דעתו לחזור חייב לנהוג בהסכמותיהם בפרהסיא מפני המחלוקת.

(לו, לז) ⁷⁶ והנה בשו"ת אגרות משה כתב דאין מקום התפילה קובע את השתייכות האדם לקהל, ואף אם מתפלל במקום בקביעות לא משום כן חשוב כבן אותו קהל, ומ"מ כל זמן שנמצא בתוך בית הכנסת אין לו לשנות ממנהג המקום בפני המחלוקת.

וּנְרָאָה שאין האגרות משה חולק כלל על הרא"ם והפר"ח, שהם דברו בנידון שאין לבא לעיר שייכות לקהל אחד יותר מאשר לקהל אחר, וכמבואר שם בתשובת הרא"ם דאז אמרינן שנותנים עליו חומרי קהל שבו מתפלל בקביעות שמקום התפילה הוא שמכריע את השתייכותו לקהל. אבל בנידון של האג"מ, מיירי שיש לאדם שייכות לקהל כגון ליטאי שמתפלל בבית כנסת של חסידים ויש בעיר קהל ליטאים, וכיון שיש לו שייכות לקהל וחלים עליו כל דיני הקהל שלו, מקום התפילה אינו דבר המשייך אותו לקהל אחר ולא נחשב שנעקר ממקומו והלך למקום אחר. ולכן אם יבוא ספרדי לעיר שיש בה קהילות ספרדים ואשכנזים ואין דעתו להשתקע שם, וסמוך למקום בו הוא מתאכסן יש בית כנסת של אשכנזים ובו הוא מתפלל בקביעות, לא

אֲמַנָּם בשו"ת חת"ס (חלק ו' סימן א') כתב אודות ספרדים שהיו מתפללים בקביעות בבית כנסת אשכנזי, שחלים עליהם חומרי מקום שהלכו לשם מדינא וינהגו כמנהג האשכנזים וזה לכאורה דלא כדברי האג"מ. אלא ששם הוא נידון אחר, דמיירי שם שנתמעטו הספרדים ולא היה להם מנין ונתבטל הקהל והלכו להתפלל בקהל אשכנזים לפיכך חייבים לנהוג כמותם, אבל אם היה נשאר קהל ספרדים, יש לומר שגם חת"ס יודה לאג"מ שיש להם להמשיך במנהגם, שמקום התפילה לא משייך אדם לקהל.

L

טל

כלל טו

אמרתיו

קעז

19

שהלך לשם ולא חלות עליו הסכמות הקהל אתם הוא מתפלל (לז°) אבל בתוך בית הכנסת עצמו יש פוסקים שאוסרים לשנות ממנהג המקום בפרסיה (לח).

L

מקורות

(לז) טו"ם אגרות משה או"ם ס"ד סימן ל"ד. (לח) עיין בהכמנה חלק אגרות כלל ו' סעיף ב'.

ד
ד
ל
ס

ל:
ל:
ה:
הג
יך
ית
מו
ני
ין
א
ים
ל
ין
וי

נב
ים
ים
הג
מ.
ום
ין
ים
יה
ים
ם,

ספר בנים חביבים

ביאורי סוגיות וחקרי הלכות
בענין לא תתגודדו ותורת המנהגים

אשר חברתי וערכתני בהמלת ה' עלי
הצב"י אליהו הלוי ינאי יצ"ו

מהדורה שניה מתוקנת ומורחבת

לייקוואוד

שנת ואוד"ה א"ת שמ"ך (תשפ"ג) לפ"ק

וז"ל "ומ"מ נ"ל דבענין סדר התפילות דבני אשכנזים מתפללים בנוסח אחר וכן הפיוטים אף לכתחילה ודאי ראוי שגם האשכנזים יתפללו בנוסח של הספרדים משום בל תתגודדו אע"ג שאינו אלא מנהג ואין בו שום איסור דהא י"א דאף בזה שייך ל"ת ומ"מ לא כייפינן להם" עכת"ד.

וראה מש"כ הרה"ג ר' שלמה קלוגר בספרו האלף לך שלמה (סימן מה) "אבל להתפלל באותו בית הכנסת זה כך וזה כך ודאי דשייך ביה לא תתגודדו וכו'" ע"ש. אמנם בספרו ובחרת בחיים (סימן כד). כתב "הנה ע"ד שאלתו בביה"כ שמתפללין קצת בנוסח אשכנזי וקצת בנוסח ספרד אם שייך בזה לא תתגודדו, ובנידון הש"ץ מה יעשה. תשובה: מה דהוי אסור לזה ומצוה לזה שייך לא תתגודדו אבל מה דכל אחד מחמיר על עצמו ואחד אינו מחמיר, ואם יעשה המיקל כהמחמיר לא עביד איסורא, וכן להיפך, בזה לא שייך לא תתגודדו. וא"כ ה"נ בני אשכנזים רשאים לעשות כמנהג ספרד וכן להיפך, לכך ליכא בזה איסור לא תתגודדו". ובסוף אותה תשובה ציין לעיין במש"כ באלף לך שלמה (סימן מד). וצ"ע ליישב את שתי התשובות. וראיתי בשו"ת ברית אברהם (הלך ב עמוד יז. ד"ה ומה), שכתב דאולי חזר בו הרב ממש"כ מתחילה בשו"ת האלף לך שלמה לאסור משום ל"ת. וצ"ע, ובשו"ת יהוה דעת (הלך ד סימן לו עמוד קצה) משמע שהבין בדבריו דהעיקר כמו שכתב בספרו ובחרת בחיים (סימן כד) שאין בשינוי

נוסחאות התפילה שבין ספרדים ואשכנזים משום לא תתגודדו.

7 האם יש לחלק בין קבוע לעראי באותו מקום

ומדברי שו"ת חתם סופר (הלך ו סימן א), והפרי מגדים (סימן תצג א"א סעיף ו) מבואר שמותר לשנות ממנהג המקום רק אם נמצא שם דרך עראי בלבד, אבל לא כשמתפלל שם בקביעות, כי אז יהיה אסור לשנות ממנהג המקום משום ל"ת. ולכן ספרדי המתפלל דרך עראי בבית כנסת של בני אשכנז אין עליו איסור ל"ת, אמנם איסור שינוי מפני המחלוקת שייך כשמשנה בפרהסיא אבל בצנעה ממשיך כמנהגו. אם כן מי שמתפלל בקביעות בבית כנסת שונה ממנהגו חייב לנהוג כמנהג המקום אף בצנעה לשיטת החת"ס ודעמיה.

ואף משום נותנים עליו חומרי המקום שבא לשם ליכא בנוסחאי התפילות, וכ"כ ר' שלמה קלוגר בספרו האלף לך שלמה (סימן מה) וז"ל "הנה בזה יפה אמר דלא שייך בזה חומרי מקום שהלך, כי מה חומר הוי בזה או בזה, והנה המג"א הביא בשם הרדב"ז (הלכות יו"ט סימן תצז) שבני א"י הבאים לחו"ל מתפללים י"ח במקומן, א"כ מבואר דבתפילה לא שייך חומרי מקום שהלך לשם" עכ"ל.

וכן בשו"ת אגרות משה (או"ח הלך ד סימן לג) כתב "ואין ענין הנוסחאות עושה

חלוק בזה דכל הנוסחאות הם שוין לקיום מצות התפילה ולהקדושה, ויש לכל נוסח מקור על כל תיבה ותיבה, בין ע"פ הנגלה בין ע"פ הנסתר וכו' ולכן בדברים שאין צריך לומר בקול רם, ואין הדרך לומר בקול רם יעשה כמנהגו. ובדברים שנאמרים בקול רם בין מדינא בין מדרך העולם צריך להתפלל בנוסח הציבור וכו', והנה מתחילה כשהיו כלל ישראל מאות בשנים כל קהל וקהל במקומות מיוחדות היה ידוע כל מקום מנהגו, ואם אחד העתיק מקומו להתיישב במקום אחר נעשה דינו כמנהג מקום האחר ממילא גם לנוסח התפילה, אבל עתה אחרי עקירת הקהילות בעוה"ר ונתקבצו למקום אחד בנוא יארק ובעוד ערים גדולות אנשים יחידים מכל קהל וקהל, לא שייך שישתנה דינו לביהכ"נ שמתפלל".

ובשו"ת גינת ורדים כתב לחדש דכשבן אשכנז הולך להתפלל עם ספרדים יעשה כמותם אך ורק משום נותנים עליו חומרי המקום שנמצא בו ולא משום ל"ת או איסור מחלוקת, וכמו שהביא בעצמו (ו"ד סוף סימן ה כלל ג) שמדברי הרמב"ן משמע שבאשכנזים וספרדים ליכא איסור של ל"ת.

סיכום הענין

74 ולסיכום נמצינו למדים שיש בזה מחלוקת הפוסקים, יש אומרים שבחילוקי דינים בין ק"ק

הספרדים והאשכנזים אין איסור לא לתגודדו, ואפילו אם נהיו לקהל אחד (שו"ת יחיה דעת). ויש חולקים בזה (שו"ת משיב דבר).

ולכן בעיר שיש כבר שתי קהילות נפרדות שחשובים כשתי ב"ד בעיר אחת, אם הולך יחיד לקהילה השנייה אפילו בקביעות מותר לו להמשיך במנהגו. אפילו בפרהסיא, ואין בכה"ג משום לא לתגודדו ואף לא איסור שינוי מפני המחלוקת. וגם בזה יש חולקים ואוסרים לו בכה"ג להמשיך במנהגו. אמנם בנוגע לנוסח התפילה יש מקום להקל אפילו לכתחילה ואפילו בפרהסיא. וכשיטת מרן המחבר בשו"ת אבקת רוכל ועוד גדולי הפוסקים. ודבר זה נעשה מימי קדם, ולא פקפק אדם בדבר זה מעולם, ועל כרחינו לומר דסבירא להו לגדולי עולם דבזה לא אמרינן אל ישנה אדם מפני המחלוקת, אלא במלאכה ודכוותא דאפשר למיפק מיניה חורבא, אבל בתפילה. אף אם יתפלל כמנהג המקום שיצא משם לא נפיק חורבא מיני' וליכא למיחש בה למידי. ואין חילוק בין יחיד ובין רבים, ושפיר עביד כל יחיד אם רוצה לשנות ממנהג המקום בנוסחי התפילה, כי לא גרע ספרדים ואשכנזים מבני חו"ל ובני א"י.

ויש שכתבו שלכתחילה טוב שישתדלו להתפלל כמו הנוסח של הציבור שנמצאים בו, ובמיוחד בדברים שבקול

רם, מפני המחלוק להמשיך כמנהגם, לסמוך, ובמיוחד : ולא :

ומכל הנ"ל למד הנהגים הכנסת בפרהסיא. שמותר לשנות : תשובת מרן המחנ

רם, מפני המחלוקת. אמנם אם ברצונם להמשיך כמנהגם, יש להם על מי לסמוך, ובמיוחד אם זה רק דרך עראי ולא בקביעות.

ומכל הנ"ל למדנו, שאין למחות ביד הנוהגים לשנות ממנהגי בית הכנסת בפרהסיא. ולק"ק הספרדים נראה שמותר לשנות אף לכתחילה על פי תשובת מרן המחבר בשו"ת אבקת רוכל

(שם), וכן הורה להלכה ולמעשה הגרב"ץ אבא שאול זצ"ל. והגאון ר' עובדיה יוסף זצ"ל. ולבני אשכנז יש יותר מקום להחמיר בדברים שבפרהסיא מאחר ופסקו החת"ס, המשיב דבר, והאגרות משה לאסור שינוי בפרהסיא, אמנם אף לשיטתם יש מקום להקל בדברים שבצנעה. או אם אינו קבוע באותו מקום. וכדברי השלמת חיים, הגאון ר' שלמה זלמן אוירבאך, והגרי"ש אלישיב זצ"ל, ועוד. ובפרט לגבי עניני תפילה.

L

לא
אחד
(שו"ת
זילות
ב"ד
הילה
משיך
כה"ג
שינוי
לקים
נהגו.
אקום
סיא.
רוכל
עשה
זה
להו
שנה
אכה
בא,
נהג
זיני
בין
אם
חחי
זים

דלו
זור
זול

סימן יא

דין לא תתגודדו ואיסור שינוי מפני המחלוקת בישיבות

מהו דינם של בחורי ישיבה • האם לישיבה יש דין של מקום קבוע • עוד כמה סיבות להקל בנידון • ביאור המושג "מנהג הישיבות" כקהילה זמנית • סיכום הענין

מהו דינם של בחורי ישיבה

76 הנה יש לחקור מה יהיה דינם של ישיבות לגבי האיסור של ל"ת ושינוי מפני המחלוקת. והשאלה מתחלקת לשני ענינים, א. האם בחור ישיבה נחשב כמי שדעתו לחזור או לאו. ב. מה דין הישיבה עצמה, האם נחשבת כמקום קבוע שיש בו מנהג מסוים, או שמא ישיבה תחשבת למקום ארעי, כי הרי כל מי שבא לשם מגיע לתקופה מסוימת וחוזר למקומו. שהרי כל מה שכתבו הפוסקים לאסור במקום אחד שתי הנהגות שונות, זהו מפני שלאותו מקום יש דין קבוע ונוסח ומנהג מסוים. ולכן נחשב המקום ההוא כעיר בפני עצמה עם מנהגיה, וממילא יהיה אסור לשנות מאותו מנהג של המקום ההוא.

אולם, בישיבות יש לחקור אם דינם כמקום קבוע [בנוסח, ובמנהג] וכגון בית כנסת. דכיון שבאים לשם ללינה

ואכילה לכמה שנים, וקובעים את עצמם בה. או דלמא דינם כמו מקום שאינו קבוע כי סכ"ס בדעתם של הלומדים לחזור למקומם ולביתם [ולפעמים גם למדינתם] אחרי תקופה מסוימת בישיבה של כמה שנים. ובנוסף לזה לפעמים פעם בשבוע, ולפעמים פעם בחודש וכדו'. ועוד כיון שדלתי הישיבות פתוחות לכל עדה ועדה, נעשתה כמקום ציבורי בלי מנהג קבוע ומסוים. וכעין דינם של "שטיבלאך", שהעלו הפוסקים שאינם קבועים לנוסח ומנהג אחד, וכ"א רשאי להתפלל כמנהגו וכנ"ל. ואולי מאחר שראש הישיבה הוא הבעלים על כל עניני הישיבה יש בידו לקבוע את כלל מנהגי המקום. ונבאר בעז"ה.

והנה ראשית כל יש לציין שאפילו אם דעתו שלא לחזור עד לאחר זמן מרובה, כיון שאין דעתו להשתקע באותה ישיבה שהלך אליה, לעולם לא חלים עליו

בכה"ג חומרי נחשיב את א וכן היא הסכיחדש (סימן ת לחזור לאחר משמעות כל דעתו לחזור נ והכי נקטינן". (סימן תסח סי לחזור עד לא כיון שאין דנ לעולם לא ה וכו'. וע"ע בנ וכן הלכה, ונ סי

ולכן בחורי או ליע

ללמוד שם לחזור, וכן כר (סימן תסח יא) עמוד תקנז) " לאכול מבדי מ דבחורים מ שדעתם ללו

ואם כן שנו לחזור,

על פי הכרע ס"ק יד) בשם הולך מעירו להקל באיז מחמירים בז

בעיר הזאת בתמידות אינו חל עליו חומרי מקום זה מעיקר הדין, ויכול לנהוג להקל כמנהג מקומו בצנעה בתוך ביתו. אבל בפרהסיא אין לו להקל מפני המחלוקת. וכ"ז בדברים שאפשר לעשותן בצנעא ולא יתודע לאנשי המקום, אכן בדברים שא"א לעשותן כ"כ בצנעא כמו מלאכה אין לו לעשות אף בצנעא בתוך העיר, אלא יצא לשדה חוץ לתחום העיר ושם יוכל להקל כמנהג מקומו, וכו'.

וכן ה"ה אם מנהג מקומו להחמיר והלך למקום שמקילין, תלוי ג"כ בזה, דאם דעתו להשתקע שם נפקע ממנו חומרת מקום שיצא משם משבא למקום החדש ומותר לו להקל כמנהג אותו המקום. ואם אין דעתו להשתקע במקום זה, עדיין לא נפקע ממנו חומרי המקום שיצא משם, ואסור לו להקל באותו דבר כמנהג המקום הזה. ומ"מ אין לו להתראות בפני אנשי אותו מקום שיכירו בו שאינו נוהג כמוהם מפני מחלוקת, אלא יחמיר בצנעא, עכ"ל. וכן כתבו הפמ"ג (סימן תצג ס"ק ו), והחתם סופר (חלק ו סימן א) שבהולך ממקום למקום ודעתו לחזור אין בו איסור כיון שהוא דרך עראי. דרק מפני המחלוקת יש כשבא עראי, ולכן הדברים שאינם בקול מותר לו להמשיך כמנהגו כיון שלא שייך בכה"ג מפני המחלוקת, מאחר ולא ניכר השינוי.

ואפילו אם דעתו לשהות במקום החדש לזמן מרובה, כיון שאין דעתו

בכה"ג חומרי אותו מקום, אפילו אם נחשיב את אותה הישיבה למקום קבוע. וכן היא הסכמת הפוסקים. וכדברי הפרי חדש (סימן תסח) וז"ל "ומיהו אף בדעתו לחזור לאחר זמן מרובה הדין כך וכו', וכן משמעות כל הפוסקים שאין לחלק בין דעתו לחזור מיד לדעתו לחזור לאחר זמן והכי נקטינן", ע"ש. וכן כתב בשו"ע הרב (סימן תסה סעיף י) שאפילו דעתו שלא לחזור עד לאחר זמן מרובה מכל מקום כיון שאין דעתו להשתקע באותה העיר לעולם לא חלו עליו חומרי אותו מקום וכו'. וע"ע בכף החיים (סימן תצו אות נב). וכן הלכה, ושלא כדברי הרדב"ז (חלק ד סימן אלף קמה) בזה.

ולכן בחורי ישיבה ההולכים לעיר אחרת או לישיבה מסוימת אע"פ שדעתם ללמוד שם לכמה שנים חשיב דעתם לחזור, וכן כתב להדיא במגן אברהם (או"ח סימן תסח יא) בדעת המהרי"ל (איסור והיתר, עמוד הקכז) "ומה שכתב להתיר לבחורים לאכול מבדיקות וכו', משמע דסבירא ליה דבחורים מקרי דעתו לחזור, אע"פ שדעתם ללמוד שם ב' וג' שנים" עכ"ל.

ואם כן שנחשבים הבחורים כמי שדעתו לחזור, כבר ביארנו לעיל את דינם על פי הכרעת המשנה ברורה (סימן תסה ס"ק יז) בשם המג"א (שם) וז"ל, דכשאדם הולך מעירו לעיר אחרת ובעירו נהגו להקל באיזה דבר, ובעיר שבא בה מחמירים בזה, אם אין דעתו להשתקע

נד לה
 את עצמם
 זם שאינו
 הלומדים
 עמים גם
 ז ביישיבה
 זמים פעם
 כדו' ועוד
 לכל עדה
 בלי מנהג
 גם של
 ז שאינם
 "א רשאי
 זי מאחר
 ז כל עניני
 לל מנהגי
 אפילו אם
 ז'אחר זמן
 זע באותה
 זלים עליו

להשתקע באותו מקום לעולם, נחשב כמי שדעתו לחזור. וכן העלו הפוסקים.

האם לישיבה יש דין של מקום קבוע

ועתה יש לחקור בעצם דין הישיבה, אם נחשבת כמקום קבוע למנהג מסוים או לא. ודע דאם נאמר שישיבות בימינו דינם כמקום קבוע כיון שנבנתה מתחילה לעדה וקהילה מסוימת, או חסידות מסוימת, ולכן קבעו בה מנהגים כפי אותה עדה או חסידות, נמצא אם כן, כשיחידים באים ללמוד תורה באותו מוסד בדרך קביעות לכמה שנים, ודעתם לחזור, יהיה שייך בהם האיסור של לא תתגודדו ומפני המחלוקת ג"כ.

וראיתי בשו"ת אבני ישפה (או"ח סימן יד

ענף ט) שחקר ג"כ מה דינם של ישיבות בימינו, וז"ל "ואם נאמר דישיבה הוי מקום קבוע, א"כ לפי הפרמ"ג אף בצנעה לא יוכל לעשות כפי מנהגו, וזה לא שמענו לשום דעה. וע"כ צ"ל דישיבה נחשב דבר עראי שכ"א לומד שם, אבל חוזר לקהל שלו, ולא שייך כאן לא תתגודדו וכו'. והדבר פשוט שאם נחשבת הישיבה כמקום שאינו קבוע, ופתוחה לכל העדות והחצרות, אז יהיו רשאים להמשיך כמנהגם, בין אם באו דרך עראי או בקביעות. ועיין בשו"ת מהר"ם ש"ק (או"ח סימן רמט) שכתב דבחורים הלומדים בישיבה נקראים דעתם לחזור, עד שיהיה דעתו להשתקע במקומו החדש.

אולם ראיתי בשו"ת תשובות והנהגות

(חלק ד סימן כט) שכתב "ונלע"ד דהאחרונים החמירו בלא תתגודדו דוקא במקומות שהמנהג קבוע כמו בביכ"ו דיוצאי אשכנז, או בישיבות בנוסח אשכנז, או במנהג חסידי קבוע, שהם מקפידים לא לשנות, וכל המשנה ידו על התחתונה, אבל בשטיבלאך שבאים מכל החוגים, אם כל אחד מתפלל כפי הנוסח שלו אין קפידא ואין לא תתגודדו, וכדאשכחן במשנה (פרק ב דחיגה) שבמקדש, אחד היה סומך ואחד לא ולא הקפידו, ומסתברא שגם במקומות שהמנהג קבוע ואסור לשנות, ה"מ גבי הש"ץ, אבל כלפי יחיד, אם ספרדי במנין אשכנזי ומתפלל לעצמו בקול כספרדים או להיפך אין קפידא, דבזמנינו אחרי החורבן הנורא באירופא אין מדקדקין זב"ז על כך, והוכרע שיתפלל כל אחד כפי הנוסח שלו ולכן שרי, אבל הש"ץ אין רשאי לשנות במקום הקבוע לנוסח מסוים דע"ז הקפידו" עכ"ל. הרי שלדעתו ישיבות אינם כשטיבלאך, והם נחשבים כמקום שיש לו מנהג קבוע, ורק התיר להם לשנות ממנהג המקום הקבוע מטעם אחר וכנ"ל.

עוד כמה סיבות להקל בנידון

ואפילו אם תמצא לומר שספרדים וחסידים בישיבה ליטאית חשובים כולם לב"ד אחד ולעיר אחת ואין דינם כשתי בתי דינים, ושייך בהם האיסור

של ל"ת, מ"מ ז טעמים, ראשית הרא"ש (יבמות שנ כב"ד אחד בעיר איסור, כי כל האי בו מחלוקת בינו שווים נותנים דין כשתי תורות, אבי משינוי באדם עצ אין כאן שתי ה שכך דינם. והוא שמקומם הוא נ אחר, ומודים בו כפרים הוא שו

א"כ הוא הדן

אפילו כט דרך קביעות לי קבוע, הרי יכולין בנוסחאי התפיל לעיל שאלו ואל הנוסחאות שווי משום ל"ת ומפ השניה מודה ט נעשתה תורה ו שמעתי מהרה"ו [זצ"ל]. כי שי הנוסח. וכ"ז אב כמקום קבוע, וג לקבועיב

וכל האמור אומרים

של ל"ת, מ"מ אפשר להקל בזה מכמה טעמים, ראשית כל על פי מה שכתב הרא"ש (יבמות שם) שבני כפרים בעיר הוו כב"ד אחד בעיר אחת ומ"מ אין בהם איסור, כי כל האיסור רק נאמר בדבר שיש בו מחלוקת ביניהם דהיינו לשתי אנשים שווים נותנים דינים שונים והתורה נראית כשתי תורות, אבל כאשר השינוי בדין נובע משינוי באדם עצמו כגון כהן, לוי, וישראל, אין כאן שתי תורות דאלו מודים לאלו שכך דינם. והוא הדין בבני כפרים בעיר, שמקומם הוא שגורם להם לקרא בזמן אחר, ומודים בני העיר שדינם של בני כפרים הוא שונה כיון שבאו מכפרים.

א"כ הוא הדין לגבי בחורים בישיבה, אפילו כשאין עשרה ואפילו שבאו דרך קביעות לישיבה שנחשבת כמקום קבוע, הרי יכולים להמשיך במנהגם וכגון בנוסחאי התפילה. ובמיוחד כמו שאמרנו לעיל שאלו ואלו דברי אלוקים חיים וכל הנוסחאות שווים הם, ולא שייך בהם משום ל"ת ומפני המחלוקת, כי גם הכת השניה מודה שכך דינם של אלו, ולא נעשתה תורה כשתי תורות בכה"ג. וכן שמעתי מהרה"ג רי"ש אלישיב שליט"א [זצ"ל]. כי שינוי השבט גורם לשינוי הנוסח. וכ"ז אם נאמר שלישיבה יש דין כמקום קבוע, וגם הבחורים שבה נחשבים לקבועים כשהולכים לשם.

וכל האמור זה לגבי מנהגים, שיש אומרים שבמנהגים בכלל לא שייך

האיסור של ל"ת, אבל בדברים שאסורים מן הדין וחלוקים הם עליהם בדין אותו דבר, אז יהיה הדין שונה, דהייכא שהישיבה מיועדת למשל לאשכנזים מתחילתה ומשך הזמן קיבלו ג"כ ספרדים, אז אסור לספרדים לנהוג בחומרא בפני האשכנזים בפרהסיא ואפילו אם הספרדים נהיו לרוב, כגון לאכול קטניות בפני האשכנזים בפסח. משא"כ בדבר שאינו ניכר, כגון שחיטת בית יוסף שמקפידים עליו הספרדים, הרי שניהם אוכלים בשר, רק שזה שחיטתו כשיטת הבית יוסף, ואין הדבר ניכר בשעת האכילה, ולכן לא יהא איסור בזה.

אולם אם הישיבה מתחילתה היא מיועדת לכל העדות, ולכל הקהילות, ולכל מאן דבעי ללמוד את תורת ישראל, אז בכה"ג חייבים בישיבות בפרהסיא לנהוג כחומרות של כל העדות. וכגון בברכת הלל בר"ח, דהא דמקילים בהרבה ישיבות לומר אותה בקול רם כמנהג האשכנזים אע"פ שנמצאים שם ספרדים, הוא משום שסומכים על דעת הפר"ח (שם) דאזלינן בתר הרוב בכה"ג. או דאיירי בישיבה אשכנזית שמתחילתה מיועדת בעיקר לבני אשכנז, ואז מותרים לעשות כמנהגם, והתלמידים הספרדים בגדר אורחים. אמנם בודאי אם נהיו הספרדים לרוב אז אסור להם לברך על ההלל בפרהסיא בפני הספרדים, שזה נגד דעת הבית יוסף דאין מברכים על מנהג וצריכים להתחשב בהם ג"כ. וכן להיפך

והנהגות
: "ונלע"ד
דדו דוקא
ו בביכ"נ
ז בנוסח
וע, שהם
נה ידו על
אים מכל
פי הנוסח
תתגודדו,
: דהגיגה)
ד לא ולא
במקומות
ה"מ גבי
רדי במנין
כספרדים
ינו אחרי
מדקדקין
אחד כפי
ש"ץ אין
ז לנוסח
שלדעתו
נחשבים
רק התיר
וע מטעם

ידון
שספרדים
ליטאית
אחת ואין
האיסור

לגבי אשכנזים הנמצאים בישיבה של ספרדים, ורק נקטנו דרך משל. וע"ע לעיל מה שכתבנו בדין ספרדים ואשכנזים המתפללים בבית כנסת אחת.

74 ביאור המושג "מנהג הישיבות"

בקהילה זמנית

כתב המג"א (סימן הסח ס"ק יב) שנהג המהרי"ל שלא לאכול בביתו הפאנצן [החלב] של בני ריינוס משום שמתקבצים שם בחורים ממקומות אחרים וכו', ע"ש. ולכאורה יש לתמוה, שהרי הבחורים הם ממקומות אחרים, והם מקרי דעתם לחזור, ודרך עראי הם באים, וכמש"כ המג"א בעצמו, ואם כן למה יהיה איסור של ל"ת. וגם אם אדם נוהג להקל במקומו בדבר מסוים, ובאים אורחים ממקום אחר שנהגו לאסור היכן מצאנו שאסור לו לאכול בפניהם, הרי אדרבא הם המה המתגודדים, [רק בגלל שאינם אוכלים אז ליכא איסור]. אבל שאנשי אותו מקום יצטרכו לשנות ממנהגם, לא שמענו ולא ראינו דבר כזה, שלמארח יהא אסור לנהוג כמנהגו כשמזמין שתי אנשים לביתו, [אע"פ שהם הרוב].

ומצאתי שכן העיר בקונטרס "במדבר באר שבע" (פורמין). וכתב שעל

כן נראה ברור דכונת המהרי"ל והמג"א היא, דמכיון שאותם בחורים מתקבצים ללמוד שם ב' וג' שנים, אע"ג דמקרי דעתם לחזור ורמי עליהו חומרות המקומות שיצאו משם. אבל מאידך גיסא

גם לא מקרו אורחים בקהילת מגנצא, אלא בהתקבצם יחד ללמוד בישיבת המהרי"ל הרי בזה גופא הם יוצרים לעצמם "קהילה" חדשה והיא קהילת הישיבה. דעשויה מעיקרא לבחורים שדעתם לחזור, והם הקובעים מנהגי אותה קהילה, ובלי שום קשר למנהג המקום ואותה העיר. וההלכות נקבעים באותה קהילה לשיטת הפר"ח בתר הרוב, וסבר שרוב הבחורים בישיבת המהרי"ל היו ממקומות שלא אכלו את אותו חלב [פאנצן] ודוקא בכה"ג איכא ל"ת, ואם יש מיעוט הבחורים מחמירים על דבר מסוים ליכא ל"ת בכה"ג.

משא"כ בנידון דידן בקהילת "הישיבה החדשה" הזאת של המהרי"ל,

אף אם יהיו המקילים הרוב צריכים עדין המחמירים שהם המיעוט להחזיק במנהגם, שהרי סכ"ס דעתם לחזור אחרי תקופה מסוימת. אולם מאידך גיסא כיון שהם חלק מאותה קהילה חדשה אז אסור להם לשנות בפני המחמירים כי אינם ממש כאורחים, ונמצא לפי"ז שבכל ישיבה חייבים בני הישיבות לנהוג כחומרי כל המנהגים אפילו של המיעוט בפרהסיא זה בפני זה כושם ל"ת, ורק מה שאינו ניכר יהיה מותר כמש"כ. ומסתמא ביתו של המהר"ל היה חלק מהישיבה, ולכן החמיר שלא לאכול בפניהם.

ודבר זה למד המהרי"ל לכאורה מדברי התוס' והירושלמי, שכתבו

דבירושלים נה משום דנתק האסורים, ודוכ שדרכם כל לשבוע ימים של העולי רג ואחד דעתו לו

וזהו מה ש הישיב מנהגים ונוסו בעולם היש בפניהם [בדב שונים לאור "קהילת היש

ונמצא שג לנו כחומרות ש המיעוט משו המהרי"ל ל המחמירים נ הדברים שאי משום ל"ת. שונות בין ה שאינו כש

אמנם אכ מי לספרדים ל

דבר הניכר. ואולי יש לחלק זה"מ היכא שהישיבה מיועדת מתחילתה לכל העדות והמנהגים, אבל היכא דהישיבה מיועדת מתחילה לעדה מסוימת, כגון רק לספרדים ויש בה כמה מבני אשכנז, י"ל דבכה"ג לא נחשבים האשכנזים אלא "כאורחים" ולא כחלק מבני הקהילה ממש. ובכה"ג ינהגו בישיבה רק מנהגי ספרד אפילו בדברים שבפרהסיא. ולכן צריך לומר דמהרי"ל קבע ישיבתו מלכתחילה לכל הבאים מכל המקומות. וע"כ הוצרך להחמיר כחומרות של כל המקומות, עכת"ד.

L

סיכום הענין

→ **נמצאנו** למדים שבחורי ישיבה ההולכים לישיבה לתקופה מסוימת.

נחשבים הם כמי שדעתו לחזור למקומו הראשון, ולכן כל הדינים של ההולך ממקום למקום ודעתו לחזור יהיו שייכים בהם ג"כ. בין אם הולכים לתקופה קצרה, או לתקופה יותר ארוכה כמו ב' או ג' שנים. ולגבי עצם הישיבה נחלקו האחרונים אם היא כמקום קבוע למנהג מסוים או לאו. אמנם אם נתייסדה מתחילה לכל עדה ועדה, ולא לקהילה או נוסח מסוים ליכא משום ל"ת, ובפרט לגבי נוסח התפילה שרשאי כל אחד להמשיך כמנהגו. ובכה"ג חייבת הישיבה להתחשב בכל העדות לגבי דברים שבפרהסיא, וחייבים בני הישיבה לנהוג כחומרי כל המנהגים אפילו של המיעוט

דבירושלים נהגו איסור מלאכה בערב פסח משום דנתקבצו שם אף ממקומות האסורים, ודומה לעולי רגלים, כלומר מכיון שדרכם כל שנה ושנה לבא לירושלים לשבוע ימים גם זה מקרי "קהילה זמנית" של העולי רגלים. ואף דגם כאן כל אחד ואחד דעתו לחזור למקומו, מ"מ כעת דינם כקהילה אחת.

וזהו מה שרגילים לקרא בשם "מנהג הישיבות", כי יש מושג של מנהגים ונוסחאות שנהגו משך הדורות בעולם הישיבות, ולא ישנה עכשיו בפניהם [בדבר הניכר] בכל מיני מנהגים שונים לאותו מקום כלומר לאותה "קהילת הישיבה", ויש לישיבה דין של קהילה זמנית.

ונמצא שגם האידנא בישיבות חייבים לנהוג בפרהסיא במאכלים כחומרות של כל העדות, אפילו של המיעוט משום לא תתגודדו, ולכן הקפיד המהרי"ל לא לאכול בפני הבחורים המחמירים בחלב בני ריינוס. וכל שאר הדברים שאינם ניכרים להדיא ליכא ביה משום ל"ת. וכדברי המג"א לגבי שחיטות שונות בין העדות. ולכן לגבי אכילת בשר שאינו כשחיטת בית יוסף בפני המחמירים מותר.

אמנם אם בישיבה של ספרדים יש מיעוט מבני אשכנז, יהיה אסור לספרדים לאכול קטניות בפניהם, שזה

ונמצא, שיבת וצרים הילת חורים מנהגי מנהג בעים הרוב, הר"ל חלב ש ש שויים שיבה רי"ל, עדיין חזיק אחרי כיון אסור אינם טבכל זומרי חסיא זאינו ביתו ולכן דברי תבו

בפרהסיא זה בפני זה משום לא
 תתגודדו, ובדברים שלא ניכרים להדיא
 מותר. ובעצם כל ישיבה היא כמו קהילה
 בפני עצמה, וזה מושג של מנהג
 הישיבה, ואינם תלויים במנהג העיר
 שנמצאים בה.

L

מה

מהו

ראשית

מהלכות,

וראיתי בו

ב) שכתב

עוד נדבך

למעשה

ההלכה.

נקבעו ג

התוכן ה

נוצר על י

המצוה ז

ברגשות

ממנה, לו

פ

למשל,

עונג" וז

קובעת

יכולה ל:

אבל ל:

מה שאמרנו
וקבלוהו בני העיר

ביאורים

אין מי שיודע אילו פרשיות יש בתפילין, אלא ע"כ שאיסור ל"ת שייך בכל אופן שיש שתי תורות. וצ"ע מדוע לא הביא המ"א ראיות אלו.

וּנ"ץ בביאור הענין (עפ"י הדברות משה) דהנה ריש לקיש סבר שבשני מקומות שייך איסור ל"ת אבל במנהג ובדבר שאינו ניכר שיש שתי תורות אין איסור. ולכאורה יש להקשות שהרי במקומם של ב"ש היו מורים שלא לעשות מלאכה ובמקומם של ב"ה היו מורים להיתר, וא"כ ניכר לעיני הכל שיש שתי תורות, אלא נראה שסבר ריש לקיש שדין ל"ת הוא שלכל עם ישראל כלפי חוץ תהיה הנהגה אחת כדי שתראה כתורה אחת, ואין איסור שיהיו הוראות שונות, רק אסור שהתורה תראה בפועל כשתי תורות, ואם חלקם עושים מלאכה וחלקם אינם עושים ויש לתלות שאלה שאין עושים אין להם מלאכה אין כאן איסור. וכן אין איסור שיהיו מנהגים חלוקים כיון שאין חילוק בין בני ישראל בדין תורה או דרבנן לא נראית התורה כשתי תורות. אבל למסקנה דק"ל כרבי יוחנן הסובר שבשני מקומות אין איסור ל"ת, ע"כ אין פירוש האיסור שתהיה הנהגה אחת לכל ישראל, אלא דהאיסור הוא בהוראה, שאסור שכב"ד אחד לרבא, או בעיר אחת לאביי, יהיו שתי הוראות אלא שצריכים כולם להגיע להסכמה אחת ולתורה אחת. נמצא שאף אם אפשר לתלות שאינו עושה מחמת איסור יש כאן משום ל"ת, שעדיין בכ"ד אחד חלקם יורו שמלאכה אסורה וחלקם יתירו, והב"ד היה צריך להורות תורה אחת ולא להחלק לשתי תורות, כך נראה לי בכוננת המ"א.

וְהַנְּהַל בַּסֵּפֶר פֶּאֶת הַשְּׁלַחַן לְמַד מְדִינָה שֶׁל הָרֵא"ש לְגַבֵּי טַל וּמְטָר, שֶׁאֵשְׁכֵנוּי הַמִּתְפַּלֵּל בְּבֵית כְּנֶסֶת סְפָרְדִי יִתְפַּלֵּל כַּמְנַהֵג הַמְּקוֹם מִשׁוּם ל"ת, וְחֻלְקוֹ עֲלֵיו הַפּוֹסְקִים הַלֹּא

שָׁזוּ הַקּוֹשִׁיא, הָרִי לְר"ל שֶׁסּוֹבֵר שֶׁבְּשֵׁנֵי מְקוֹמוֹת יֵשׁ אִיסוּר ל"ת, הַכֹּא כִּיּוֹן שֶׁהָרֵא"ה אָמַר שֶׁאֵין צָרִיךְ לְטַלְטֵל אֵין אִיסוּר, וְא"כ לֹא קָשָׁה לְרִישׁ לְקִישׁ חִילוּק הַמְּנַהֲגִים בֵּין מְקוֹמוֹ שֶׁל ר"י לְמְקוֹמוֹ שֶׁל רִיב"ל. וְתִירְצוּ הַתּוֹס' דְּמִיּוּרֵי שֶׁאֵפִילוֹ הִיָּה נּוֹפֵל הַנֵּר עַל טְלִיתוֹ לֹא הִיָּה מְטַלְטֵל בְּמְקוֹמוֹ שֶׁל ר"י, וּבְמְקוֹמוֹ שֶׁל רִיב"ל הִיָּה מְטַלְטֵל. וְלִפְיֶכֶךְ סָבַר הַתְּרַצֵּן שֶׁהַקּוֹשִׁיא הִיא עַל חִילוּק הַמְּנַהֲגִים בֵּין הַמְּקוֹמוֹת. אַמֵּנָם כֹּל זֶה פִּירְשׁוּ הַתּוֹס' אֲלִיבָא דְרִישׁ לְקִישׁ, אֲבָל בְּאֵמֶת לִפִּי הַמְּסַקְנָה דְקִי"ל כְּרַבִּי יוֹחָנָן אֵף אִם הָרֵא"ה אָמַר שֶׁאֵין צָרִיךְ לְטַלְטֵל שֵׁיךְ אִיסוּר ל"ת.

וְיֵשׁ לְהַבִּיא רֵאִיָּה לְמ"א מֵהָרֵא"ש (פ"ק דְּתַעֲנִית סִימָן כ') הַבִּיא דְּבָרָיו הַב"י סִימָן קי"ד) שֶׁכָּתַב בְּשֵׁם הַירוּשְׁלַמִּי טַעַם מְדוּעַ אֵין מְבַקְשִׁים עַל הַגֶּשֶׁם מִיָּד כְּעֶרֶב שֶׁעֲבַר חַג הַסּוֹכוֹת וּז"ל, בִּירוּשְׁלַמִּי פְּרִיךְ וְיִזְכִּיר מְבַעֲרֵב דְּכִיּוֹן דְּעַבְרוּ יְמֵי הַחַג וְאֵין הַגֶּשֶׁמִּים סִימָן קַלְלָה רְאוּי שִׁיתְחַלֵּל מִיָּד כְּעֶרֶב, וּמִשְׁנֵי לִית כֹּל עֲמַא תַּמְן. וּפִירְשׁ הָרֵא"ש כְּלוֹמַר אֵין כֹּל הָעַם מְצוּיִין כְּעֶרֶב בְּבֵית הַכְּנֶסֶת נִמְצָא זֶה מְזַכֵּיר וְזֶה אֵינוֹ מְזַכֵּיר וְהִיּוּ אַגּוּדוֹת אַגּוּדוֹת עַכ"ל הָרֵא"ש.

וְלְכַאֲוָרָה יֵשׁ לְתַמּוּהָ אִיזָה אַגּוּדוֹת יֵשׁ כֹּאֵן הָרִי מְזַכִּירִים גֶּשֶׁמִּים בְּתַפִּילַת לַחַשׁ וְאֵין אִישׁ יוֹדֵעַ מֵהָ חֲבָרוֹ אֹמֵר, אֲלֹא מוֹכַח שֶׁאֵף בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ נִיכָר כְּשֵׁתִי תוֹרוֹת יֵשׁ בּוֹ אִיסוּר ל"ת, אַמֵּנָם הָר"ן בְּתַעֲנִית שֶׁם הַבִּיא הַירוּשְׁלַמִּי וְלֹא הִזְכִּיר אִיסוּר אַגּוּדוֹת.

וְעוֹד הַבִּיא הַב"י (סִימָן קי"ז) דְּבָרֵי הָרֵא"ש בְּתֻשּׁוּבָה שֶׁכָּתַב שִׁיחִיד רְשָׁאֵי לְשֶׁאוּל טַל וּמְטָר כִּימוֹת הַחֲמָה כִּיּוֹן שֶׁהוּא צָרִיכֵי רַבִּים אֲלֹא שֶׁאֵין לַעֲשׂוֹת כֵּן מִשׁוּם אַגּוּדוֹת אַגּוּדוֹת. וְכֵן בְּסִימָן ל"ד כָּתַב הַבֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם תְּשׁוּבַת מֵהָרִי"ל שֶׁהַמְּנִיחַ תְּפִילִין דְר"ת בְּשַׁעַת ק"ש וְתַפִּילָה עוֹבֵר מִשׁוּם לֹא תִתְגּוֹדְדוּ, וְהָרִי

המה המשיב דבר (סי)
(אע"ה ח"ד סימן ל')
הגרי"ש אלישיב שלי
שני כהלכתו בשם הו
שהמנהג שכ"א מתפל
שמעתי ממו"ר הגרב"
ונראה לי לישיב הכ
הפמ"ג (סימן)
שכל שהוא עראי במק
וכן פסק החת"ס (חלי
המתפלל דרך עראי ב
עליו איסור ל"ת ר'
המחלוקת, ואיסור זה
בצנעה נוהג במנהגו. א
שמתפלל בבית כנסת
כמנהג המקום אף בצני
ב' כתבנו שי"א שאף
ולא איסור שינוי
עוד ג"ל דכל מה ש
וכתבו דקי"ל גם
לתלות שאין מתכוין
ל"ת, זה דוקא לשיט
שטעם איסור ל"ת הו
אבל לרמב"ם והסמ"ג
ל"ת הוא משום שמב
שבכל אופן שייך אי
לעיל (ד"ה ואם כי) ש
הגמ' ביבמות דמה ו
שאינו עושה מלאכה ו
ליה, הרי זה שאין
שעושים ואין לו כמו
ברור שיש כאן שתי ת
שהוא אוסר מלאכה וה
היתר. ופירשנו לעיל

מה שאמרנו שבמנהג שיך איסור לא תתגודדו הוא דוקא מנהג שהנהיגו וקבלוהו בני העיר עליהם דכיון שהוא קבלת רבים ואין בידם להפטר ממנו אפילו

ביאורים

תורות כיון שמצד עצמו בלא ידיעה מוקדמת אינו נראה כשתי תורות. אמנם אם נאמר שלמסקנת הסוגיא הטעם לאיסור ל"ת הוא משום מחלוקת כמו שכתב הרמב"ם, מה מועיל שהרואה אומר מלאכה הוא דלית ליה, דאם מחצית העיר עושים מלאכה ומחצית אין עושים, הסברא שהרואה אומר מלאכה הוא דלית ליה מועילה שאלה שעושים מלאכה לא יבואו לידי מחלוקת עם אלה שאין עושים, אבל אינה מועילה שלא יבואו אלו שאין עושים לידי מחלוקת עם העושים. דהם רואים את האחרים עושים מלאכה בשעה שהם נוקטים להלכה שאסור. ומוכח שלדעת הרמב"ם למסקנת הסוגיא בכל אופן יש איסור ל"ת.

ולפיכום מה שהביא המ"א ראה מדברי הרמ"א, שאף במקום שיש לתלות שאין מתכוין לאיסור יש בו משום ל"ת, דתוהו הרכה אתרונים, אמנם יש לישב דבריו, ומה שהביא ראה מסתימת לשון הרי"ף והרא"ש הוא ראה חזקה, וראיתי בספר אור לציון על יבמות להגאון החסיד רב"צ אבא שאול שליט"א שהכריע כדעת המ"א בזה משום הדיוק בדברי הרי"ף והרא"ש. ועוד הבאנו ראיות לדברי המ"א מהרא"ש בתענית ומתשובת מהרי"ל, ועוד כתבנו שלסברת הרמב"ם נראה לכאורה מוכרח כדברי המ"א, אבל מ"מ לא כתבנו דעת המ"א בסתם ודעת החולקים כ"א וכמו שכתבנו (לעיל סעיף א') בד"ן מנהג, דבמנהג רוב רובם של הפוסקים סוברים שיש איסור ל"ת כדעת המ"א, וכן מוכח מהרמ"א, אבל בנידון דידן באופן שיש לתלות שאין מתכוין לאיסור, כיון שרבו החולקים על המ"א הבאנו את שתי הדעות ביש אומרים.

L

המה המשיב דבר (סימן י"ז), האגרות משה (אע"ה ח"ד סימן ל"ד), וכן שמעתי בשם הגרי"ש אלישיב שליט"א, וכ"כ בספר יו"ט שני כהלכתו בשם הגרש"ז אורבך שליט"א שהמנהג שכ"א מתפלל כמנהגו בלחש, וכן שמעתי ממור"ר הגרב"צ אבא-שאול שליט"א ונראה לי לישב המנהג עפ"י מה שכתב הפמ"ג (סימן תצ"ג בא"א ס"ק ו') שכל שהוא עראי במקום אין בו איסור ל"ת, וכן פסק החת"ס (חלק ו' סימן א'), שספרדי המתפלל דרך עראי בבית כנסת אשכנזי אין עליו איסור ל"ת רק איסור שינוי מפני המחלוקת, ואיסור זה הוא רק בפרהסיא אבל בצנעה נוהג במנהגו. אמנם לפי זה עולה שמי שמתפלל בבית כנסת בקביעות חייב לנהוג כמנהג המקום אף בצנעה, ולקמן כלל ו' סעיף ב' כתבנו ש"א שאף בקבוע אין איסור ל"ת ולא איסור שינוי מפני המחלוקת].

עוד נ"ל דכל מה שחלקו על דעת המ"א, וכתבו דקי"ל גם למסקנה שבמקום שיש לתלות שאין מתכוין לאיסור אין בו משום ל"ת, זה דוקא לשיטת הראשונים הסוברים שטעם איסור ל"ת הוא משום שתי תורות, אבל לרמב"ם והסמ"ג הסוברים שטעם איסור ל"ת הוא משום שמביא לידי מחלוקת יודו שבכל אופן שיך איסור ל"ת. דהנה כתבנו לעיל (ד"ה ואם כי) שלכאורה יש לתמוה על הגמ' ביבמות דמה מהני שהרואה את זה שאינו עושה מלאכה אומר מלאכה הוא דלית ליה, הרי זה שאין עושה רואה אחרים שעושים ואין לו במה לתלות ואצלו הדבר ברור שיש כאן שתי תורות דהוא יודע בעצמו שהוא אוסר מלאכה והוא רואה אחרים נוהגים היתר. ופירשנו לעיל שאין בזה משום שתי

גלא
שתי
יות

זה
מות
אינו
יש
רים
היו
שתי
ל"ת
הגה
יסור
ורה
שים
אלה
סור.
כיון
או
אבל
שני
רוש
אלא
אחד
אות
אחת
ללות
ל"ת,
אכה
ורות
ראה

של
זכנזי
מנהג
הלא